

บทที่ 3

ระบบการสอบสวนคดีอาญาเปรียบเทียบ

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงระบบการดำเนินคดีอาญา และระบบควบคุมการสอบสวนคดีอาญาของไทย และจะนำเอาระบบการสอบสวนคดีอาญาของต่างประเทศที่สำคัญมาเปรียบเทียบไว้พอสังเขป เพื่อเป็นแนวแห่งความเข้าใจต่อการศึกษาในเรื่องนี้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญา ในทางทฤษฎีได้แบ่งแยกวิธีการออกเป็น 2 ระบบ กล่าวคือ¹

1. ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหานี้ สืบเนื่องจากการที่บุคคลหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวอีกบุคคลหนึ่งต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจนั้นชำระความให้ตน โดยถือหลักว่าบุคคลทุกคนมีอำนาจกล่าวโทษได้ รัฐเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดให้การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่ผู้ชำระคดีจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ก็ต่อเมื่อมีผู้มากล่าวหาเสียก่อน หน้าที่พิจารณาพิพากษาจะ เริ่มขึ้นเมื่อมีการนำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวต่อผู้พิพากษา ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาคดีใด ๆ ถ้าหากยังไม่มีผู้ใดมาฟ้องร้องว่ากล่าว

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหานี้มีใช้ในประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบ Common Law เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ซึ่งในประเทศอังกฤษเมื่อประมาณ 800-900 ปี ที่ผ่านมามีการแสวงหาความจริงโดยให้คู่ความต่อสู้กัน (Trial by Battle) หรือการทดสอบโดยวิธีดำน้ำลุยไฟ หรือการบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อตัดสินคดีให้แพ้ชนะกัน เป็นการให้พระเจ้าเข้ามาช่วยเป็นมัตตสัน (Judgments of God)² เป็นต้น ซึ่งผู้กล่าวหาจะต้องนำ

¹ประมุข สุวรรณศรี, กฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, 2517), หน้า 1-2.

²รจิต แสงสุข, มาตรการกักขังก่อนการพิจารณาของศาล, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 81.

ผู้กระทำผิดมาศาล และศาลจะต้องถือว่า โจทก์จำเลยมีฐานะเท่ากัน คือต้องชั่งทั้งโจทก์และจำเลย จนกว่าจะพิจารณาเสร็จ จะผิดหรือบริสุทธิ์ก็แล้วแต่พระเจ้า และยึดถือเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็น เครื่องหยั่งความพิชณะ โดยพิสูจนตัว ต่อมาเปลี่ยนเป็นอาศัยพยาน คือต้องมีเพื่อนบ้านมีจำนวนตาม กำหนดสาบานว่าจำเลย ไม่ได้กระทำผิด ถ้าหากมีการสาบานเช่นนี้เกิดขึ้นก็ต้องมีการปล่อยตัวจำเลย ไป ต่อมาวิธีการดังกล่าวนี้ถูกยกเลิกไป โดยเปลี่ยนวิธีการพิสูจนเป็นวิธีนำสืบพยานหลักฐานโดยใช้ ระบบลูกขุน (Jury) ซึ่งเป็นกรยอมรับว่าประชาชนทั่วไปสามารถตัดสินความได้ หน้าที่ในการค้นหาความจริงจึงตกแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย กล่าวคือโจทก์และจำเลยจะต้องนำพยานหลักฐานต่าง ๆ เข้าต่อสู้หักล้างกันเพื่อ โน้มน้าวให้คณะลูกขุนเชื่อตามฝ่ายตน บางครั้งจึงมีผู้เรียกกระบวนการดำเนินคดีอาญาเช่นนี้ว่า การดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ (Adversary System) ดังนั้น ผลของคดีจึง อาจไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้ เพราะการวินิจฉัยของลูกขุน (Verdict) นั้น จะรับฟังแต่ เฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบเท่านั้น ผู้พิพากษาจึงเป็นผู้รักษากฎเกณฑ์ว่า ฝ่ายใดปฏิบัติตาม กฎกติกาได้ครบถ้วนต่อกัน ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน ต้องให้คู่ความดำเนินคดีหาพยานหลักฐานเต็มที่ ทำให้ศาลมีดุลยพินิจ ในการดำเนินคดีได้น้อย³ จึงมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า ในระบบกล่าวหาเป็นระบบดำเนินคดีที่แยกองค์กร ที่มีหน้าที่สอบสวน ฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกันค่อนข้างเด็ดขาด⁴

ลักษณะสำคัญของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา

(1) การดำเนินคดีในระบบกล่าวหา ได้แก่ หน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณา พิพากษา ออกจากกันโดยให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิจะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยจะไม่ถูกบีบบังคับให้รับสารภาพ

(2) นิติสัมพันธ์ในทางพิจารณาความอาญาของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาเป็น นิติสัมพันธ์สามฝ่าย คือ ศาล โจทก์ และจำเลย

³ เชื้อมชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (ม.ป.ป., 2527), หน้า 4.

⁴ หลวงอรรถปรีชาอนุการ, "นายแม่แผ่นดิน", บทบัญญัติ, เล่มที่ 20, (2505), หน้า 3.

(3) วิธีการในการค้นหาความจริง เป็นหน้าที่ของคู่ความ โดยมีศาลทำหน้าที่ควบคุมการต่อสู้คดีให้ยุติคดี และวางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องพยานหลักฐาน เพื่อมิให้มีการเอาเปรียบกันและกันในการต่อสู้

2. การดำเนินคดีในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบไต่สวนมีวิวัฒนาการมาจากศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก กล่าวคือ ผู้มีอำนาจ เช่น ผู้ปกครองหรือศาลมีหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงและสืบเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษเป็นวิธีที่นิยมของกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป ในการค้นหาความจริงมีความเชื่อว่ากระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต้องดำเนินอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่แบ่งแยกหน้าที่อย่างเด็ดขาดในการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ จึงไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่การพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยให้องค์การในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสอง ศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้ไต่สวนและค้นหาความจริงตั้งแต่การกระทำความผิดจนถึงการตัดสินคดีในที่ศาลจึงเป็นทั้ง โจทก์และผู้ตัดสินในคนๆ เดียวกัน ผู้ถูกไต่สวนจะมีฐานะ เป็นเพียงวัตถุแห่งการไต่สวนในคดีเท่านั้น กล่าวคือ ระบบนี้มุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงจากตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยเป็นสำคัญ โดยหลักผู้ต้องหาไม่สารภาพการกระทำของตนด้วยความยินยอมพร้อมใจ เพราะเท่ากับเป็นการทำร้ายตนเอง ดังนั้นจึงถือว่าการกระทำทรมาน บังคับขู่เข็ญจึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงมีการใช้จิตวิทยาและกลอุบายในการสอบสวนไต่สวนเพื่อให้รับสารภาพ⁵

ระบบการไต่สวนถือหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ โดยเห็นว่าการฆ่ามีกฎหมายอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ ซึ่งเป็นไปตามหลักแนวความคิดที่ว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงที่จะดำเนินการกับผู้กระทำความผิด จัดหาพยานหลักฐานโดยไม่คำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่⁶ ระบบนี้จึงมีข้อดีอยู่ที่ว่ารัฐสามารถควบคุมอาชญากรรมได้ เนื่องจากการละเมิดกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายอาญานั้นเป็นการกระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยของรัฐหรือสังคมส่วนรวม⁷

⁵ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 3.

⁶ ประมุข สุวรรณศรี, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 2.

⁷ หลวงอรรถปรีชานุกา, "นายแผ่นดิน", หน้า 3.

เนื่องจากระบบผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพิจารณาหรือค้นหาความจริงได้ถูกต้อง คือผู้ไต่สวนหรือปัจจุบันคือศาล ดังนั้นระบบนี้จะ ได้ผลหรือค้นหาความจริง ได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อผู้ไต่สวนหรือผู้พิพากษากระทำการไต่สวนด้วยความระมัดระวัง ไม่ลำเอียง ซึ่งลักษณะ เช่นนี้ได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นทฤษฎีบริสุทธิ หรือเป็นอุดมคติ ผลจะเป็นจริงไปได้ยาก เพราะผู้ไต่สวนมักไม่สามารถหลีกเลี่ยงอคติจากการแสวงหาความจริง⁸

ลักษณะสำคัญของการดำเนินการคดีอาญา ระบบไต่สวนจึงอาจพิจารณาได้ 3 ประการดังต่อไปนี้คือ

(1) การดำเนินการคดีอาญาตามระบบไต่สวนไม่แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินการคดีที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ แต่การดำเนินการคดีทั้งหมดอยู่ในมือบุคคลหรือองค์กรเดียวคือ ผู้พิพากษาหรือศาลในการดำเนินการคดีอาญาตามระบบนี้ผู้ถูกไต่สวนแทบจะ ไม่มีสิทธิอะไรเลยและมีสภาพเป็นเพียง "วัตถุแห่งการชักพอก" หรือเป็น "กรรมในคดี"

(2) นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาของการดำเนินการคดีอาญา ระบบไต่สวน เป็นนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือ รัฐฝ่ายหนึ่ง กับผู้ถูกกล่าวหา อีกฝ่ายหนึ่ง

(3) วิธีการในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของรัฐ องค์กรต่าง ๆ ของรัฐมีหน้าที่ร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริงและจะต้องกระทำหน้าที่อย่างกระตือรือร้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาลักษณะของการดำเนินการคดีอาญาที่มีการแยก "หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง" ออกจาก "หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี" นี้เองทำให้กฎหมายบางท่านเห็นว่าการดำเนินการคดีอาญา ในสมัยใหม่ล้วนแต่ใช้ระบบกล่าวหาเหมือน ๆ กันทุกประเทศ⁹ ดังนั้นจึงไม่อาจนำเอาหน้าที่ต่าง ๆ ในการดำเนินการคดีอาญา มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความแตกต่างของระบบการดำเนินการคดีอาญา ได้อย่างสะดวกนัก ดังนั้นเกณฑ์ในการพิจารณาการดำเนินการคดีอาญา ในสมัยปัจจุบัน จึงอยู่ที่ระบบกฎหมายที่ใช้กันอยู่ในแต่ละประเทศ ซึ่งสามารถจำแนกได้อีก 2 ประเภทคือ ระบบการดำเนินการคดีอาญาแบบชีวิลลอร์ และระบบการดำเนินการคดีอาญาแบบคอมมอนลอร์

⁸ แจน สเตมบง, "บทเรียนจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของทวีปยุโรป", แปลโดย ประธาน วัฒนวาณิชย์, วารสารนิติศาสตร์ ฉบับชดเชย (กรกฎาคม 2519), หน้า 147-149.

⁹ คณิต ฃ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 6.

3. ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบซีวิลลอว์ เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศภาคพื้นยุโรปซึ่งแต่เดิมเคยใช้ระบบไต่สวน แม้ว่าภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 แล้ว สิทธิต่าง ๆ ในทางคดีของผู้ถูกกล่าวหาจะเพิ่มมากขึ้นและการค้นหาความจริงโดยบีบบังคับให้รับสารภาพก็ได้เลิกกันไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงปรากฏร่องรอยอันเป็นเอกลักษณ์เดิมอยู่ คือการที่ผู้พิพากษามีอำนาจค้นหาข้อเท็จจริง โดยอาจจะเกิดจากการที่คู่ความนำมาเสนอหรือจะเป็นผู้ดำเนินการค้นหาเองก็ได้ ในการทำหน้าที่ค้นหาความจริงของศาลนั้นศาลไม่ผูกมัดกับแบบหรือคำร้องคำขอของผู้ใด ศาลมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจ และการดำเนินคดีอาญาแบบซีวิลลอว์ก็ไม่มีกฎหมายที่วางระเบียบในการสืบพยานอย่างเคร่งครัดเหมือนระบบคอมมอนลอว์ และไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ตายตัว เรียกว่า "วิธีการสืบพยานที่ยึดหยุ่นได้โดยดุลพินิจของศาล" ศาลจึงพิจารณาพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่น่ารับฟังหรือไม่ก็ตาม ปัญหาคงมีอยู่ตอนซึ่งนำพยานเหล่านั้นมาเท่านั้นว่าศาลจะให้น้ำหนักแก่พยานนั้นมากน้อยเพียงใด

การดำเนินคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์นี้ ในชั้นพิจารณาพิพากษาหน้าที่ในการค้นหาความจริงจึงตกอยู่ที่ศาล ศาลจะต้องทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างกระตือรือร้น (Active) ศาลจึงเป็นผู้ถามพยานเองโดยที่มีอัยการเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาก็คือ การค้นหาความจริงเพื่อที่จะชี้ขาดเรื่องที่ถูกกล่าวหา โดยที่อัยการในระบบการดำเนินคดีอาญาแบบซีวิลลอว์จะ ไม่ถือว่าเป็นคู่ความกับจำเลย ทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์จะ ไม่ถือว่าเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา แต่รัฐไม่ถือว่าเป็นปรปักษ์กับผู้ถูกกล่าวหา องค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่และหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ อันได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ต่างก็มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม องค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวจึงมีหน้าที่ต้องร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริง

โดยสรุปแล้วการดำเนินคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์นี้มีนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาสองฝ่ายคือ รัฐฝ่ายหนึ่งกับผู้ถูกกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่ง และวิธีการในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของรัฐ

4. ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

การดำเนินคดีอาญาแบบคอมมอนลอว์นี้ เป็นระบบที่มีรากฐานมาจากการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา อันมีลักษณะที่คู่ความจะต้องต่อสู้แข่งขันกันในทางคดี กฎเกณฑ์ที่หมิ่นหมิ่นต่าง ๆ ในการนำพยานเข้า เสนอต่อศาลจึงมีมากมาย เช่น มีบทตัดพยานบางชนิดที่ได้มาโดยมิชอบ การห้ามรับฟังพยานที่มีคุณค่าน้อยแต่มีผลต่อการโน้มน้าวอารมณ์ของคณะลูกขุนสูง เป็นต้น การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้ศาลจะต้องวางตัวเป็นกลางและวางเฉย (Passive) ศาลไม่มีอำนาจที่จะถามพยานเอง การค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งคู่ความต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอที่จะสนับสนุนข้างของตนมา เสนอต่อศาล และพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะนำมาสู่การพิจารณานั้น จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่กฎหมายอนุญาตให้นำสืบได้ เท่านั้น หากฝ่ายโจทก์เสนอพยานหลักฐานที่กฎหมายห้ามนำสืบและพยานนั้นได้เบิกความต่อคณะลูกขุนผู้ทำการวินิจฉัยแล้ว (Quity or not) ศาลจะตัดสินให้โจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดีในทันที เรียกว่า "Give a Direct Verdict"

จึงเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาในระบบนี้ได้วางกติกาเกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อศาลเคร่งครัดมาก ศาลจะทำตัวเป็นกลางคอยควบคุมกติกาเกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อศาลอย่างเคร่งครัดมาก ในการจะทำตัวเป็นกลางคอยควบคุมกติกาดังกล่าว ศาลไม่มีอำนาจที่จะซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติม เว้นแต่กรณีที่มีการเพื่อความกระจ่างชัดในประเด็นที่คู่ความถกเถียงกันไว้ ถ้าฝ่ายโจทก์เสนอพยานหลักฐานมาไม่เพียงพอจะลงโทษจำเลย ศาลจะลงโทษจำเลยโดยอาศัยพยานหลักฐานที่ศาลสืบเสาะมาเองไม่ได้ ดังนั้นอำนาจในการแสวงหาหรือรับฟังพยานหลักฐานหรือรับฟังพยานหลักฐานของศาลในระบบนี้จึงมีจำกัด ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด การที่ศาลต้องวางตัวเป็นกลางและปล่อยให้คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าต่อสู้กันเองนี้ทำให้นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาของระบบคอมมอนลอว์แยกออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ศาล โจทก์ และจำเลย

คณิต ณ นคร¹⁰ นักกฎหมายท่านหนึ่ง ได้มีความเป็นแตกต่างไปจากสายตาของนักกฎหมายทั่วไป กล่าวคือ ท่านเห็นว่าระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันนี้ล้วนเป็นระบบกล่าวหา

¹⁰คณิต ณ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 3 (กันยายน 2528), หน้า 3-6.

โดยพิจารณาจากลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหาที่ว่า ได้มีการแยก "หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง" และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี ออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) ขึ้นเป็น "ประธานในคดี" และนอกจากนี้แล้วยังได้แยกพิจารณาความแตกต่างของการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ ออกตามรูปแบบของการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน โดยพิจารณาว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยที่สำคัญมากที่สุดอันหนึ่ง รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจึงสัมพันธ์กับแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในแง่ของนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาและวิธีการในการค้นหาความจริงแล้ว รูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐก็มีความหมายเดียวกับการดำเนินคดีอาญาระบบชีวิตลอร์ด เพียงแต่ต่างกันที่หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา และรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนก็มีความหมายเดียวกับการดำเนินคดีอาญาระบบคอมมอนลอร์ด กล่าวคือรูปแบบของการดำเนินคดีอาญานั้นพิจารณาจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อย ส่วนการพิจารณาตามระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นการพิจารณาจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปกฎหมายอาญาหลังการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789

ระบบการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเราเป็นการดำเนินคดีอาญาตามระบบชีวิตลอร์ด เช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรป ซึ่งหากจะพิจารณาตามเกณฑ์การพิจารณาของ คณิศ ฅ นคร ดังกล่าวมาแล้วนั้น การดำเนินคดีอาญาของเราใช้ระบบกล่าวหา เช่นเดียวกับนานาอารยประเทศจะมีส่วนแตกต่างกันบ้างก็ตรงที่การดำเนินคดีอาญาของเราได้แยกหน้าที่สอบสวนและหน้าที่ฟ้องร้องออกจากกัน โดยให้ตำรวจเป็นองค์กรผู้รับผิดชอบหน้าที่สอบสวน และให้อัยการเป็นองค์กรผู้รับผิดชอบหน้าที่ฟ้องร้อง ลักษณะการแบ่งแยกเช่นนี้มีนักกฎหมายและวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นว่าร่าก่อให้เกิดปัญหา ข้อขัดข้องต่าง ๆ มากมายในการดำเนินคดีของกระบวนการยุติธรรมไทย¹¹ และยิ่งกว่านั้นยังก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันและกันด้วย ซึ่งในข้อนี้

¹¹ คณิศ ฅ นคร, "อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2 (กันยายน-พฤศจิกายน 2520), หน้า 40.

แตกต่างจากประเทศที่ใช้ระบบอัยการที่สมบูรณ์ เพราะในประเทศที่ใช้ระบบอัยการที่สมบูรณ์นั้น การดำเนินคดีอาญาจะอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ ตำรวจมีฐานะ เป็นเพียงพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการเท่านั้น

โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย¹²

ก่อนที่จะกล่าวถึงระบบควบคุมการสอบสวนคดีอาญาในหัวข้อต่อไป ก็ควรจะ ได้กล่าวถึง โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยโดยสรุปว่า แต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรมอัน ได้แก่ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และนายความ มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการ ดำเนินคดีอาญาประการใดบ้าง โดยสังเขป

ประการที่หนึ่ง การสอบสวนคดีอาญา วิธีพิจารณาความอาญาในประเทศไทยมีลักษณะ ไฉนเอียงไปในระบบการกล่าวหา (Accusatorial System) โดยองค์การต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมแยกดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ได้โดยอิสระ กล่าวได้ว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจ หน้าที่สืบสวน จับกุม สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานโดยตลอด จนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้น แล้ว จึงเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ อนึ่ง การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยมีลักษณะพิเศษของตนเองประการหนึ่งคือ ให้ "ฝ่ายปกครอง" มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาด้วย ทั้งนี้ ตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 จนกระทั่งมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้ทั้งฝ่ายปกครองและ ตำรวจมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา ในทางปฏิบัติได้มีการโอนหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา กันไปมาหลายครั้งระหว่าง "ตำรวจ" กับ "ฝ่ายปกครอง" ปัจจุบันการสอบสวนคดีอาญาอยู่ใน อำนาจหน้าที่ของตำรวจ โดยตลอด ส่วนฝ่ายปกครองมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาเล็กน้อย ๆ 10 ประการ ซึ่งเป็นเรื่องการเปรียบเทียบปรับ อนึ่ง กระทรวงมหาดไทยได้ให้ฝ่าย ปกครองมีหน้าที่ "ถ่วงดุล" พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจโดยตรา "ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่า ด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523" และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม สำหรับพนักงานอัยการนั้น

¹²ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์และคณะ, อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรค และแนวทางควบคุม, หน้า 72-75.

มีอำนาจหน้าที่พิจารณากลับกรองสำนวนการสอบสวนแล้วมีคำสั่งให้คดีเช่น ให้ความเห็นชอบในการเปรียบเทียบปรับ สั่งสอบสวนเพิ่มเติม สั่งงดการสอบสวน สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 ถึง 147

ประการที่สอง การฟ้องคดีอาญา ประเทศไทย ได้ใช้หลักกมใน เรื่องการฟ้องคดีอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ให้ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา กล่าวคือให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในนามของรัฐ เนื่องจากถือว่ารัฐมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบ เรียงร้อยและความปลอดภัยให้แก่สังคม ซึ่งเป็นหลักของกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป ขณะเดียวกันประเทศไทยก็นับสนุนให้ราษฎรในฐานะเอกชนเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ด้วย โดยถือหลักเช่นเดียวกับหลักของประเทศอังกฤษที่ว่า "ใครก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้" (Anyone may prosecute)

ประการที่สาม การพิจารณาพิพากษาคดีของศาล การพิจารณาพิพากษาของศาลในคดีอาญาใหม่เอียง ไปในระบบกล่าวหา เช่นเดียวกับประเทศกลุ่มคอมมอนเวลธ์ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีกันระหว่างโจทก์กับจำเลย โจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบ เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เพื่อให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลย ได้กระทำความผิดจริง ส่วนจำเลยก็มีสิทธิต่อสู้ว่าตนมิได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง และมีสิทธินำสืบพยานหลักฐานหักล้างพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ ถ้าหับศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด รับฟังพยานหลักฐานทั้งสองฝ่ายและพิจารณาพิพากษาไปตามรูปคดี

ประการที่สี่ การบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษา การบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งกรณีที่เป็นการลงโทษทางอาญาและกรณีที่มีใช้การลงโทษทางอาญา แต่มีผลทางจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะดำเนินการกับจำเลยหลังจากถูกศาลพิพากษาลงโทษ

ประการที่ห้า หนายความกับการดำเนินคดีอาญา โดยที่การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใหม่เอียง ไปในระบบกล่าวหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณา พิพากษาในศาลซึ่งเป็นการต่อสู้คดีกันระหว่างโจทก์และจำเลย ดังนั้นหนายความจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือจำเลยได้ใช้สิทธิต่อสู้คดีอาญาอย่างถูกต้อง และได้รับความเป็นธรรมตามบทบัญญัติของกฎหมาย หนายความทำหน้าที่ช่วยเหลือจำเลยในการใช้สิทธิต่อสู้คดีนี้ มีทั้งกรณีจำเลยแต่งตั้งหนายโดยการทำความตกลงกัน

ระหว่างจำเลยกับนายความ โดยมีคำตอบแทนตามแต่ละตกลงกัน กับกรณีที่ศาลตั้งหมายให้แก่จำเลยตามมาตรา 173 แห่ง ป.วิอาญา ซึ่งมีคำตอบแทนโดยรัฐจ่ายให้ตามที่กฎหมายกำหนด อนึ่งนายความยังมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุม สอบสวนคดีอาญาอีกด้วย ตามมาตรา 7 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.2 การควบคุมการสอบสวนคดีอาญาของไทย

จากการที่ได้นำเสนอระบบการดำเนินคดีอาญา ตลอดจนโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยไปแล้วนั้น ส่วนต่อไปจะได้กล่าวถึงรูปแบบการควบคุมการสอบสวนคดีอาญาของไทยซึ่งมีการควบคุมตรวจสอบทั้งองค์กรภายในกระบวนการยุติธรรม และการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรอื่นซึ่งไม่ใช่องค์กรในกระบวนการยุติธรรม โดยแบ่งหัวข้อการนำเสนอเป็น 5 หัวข้อ ได้แก่¹³

1. การควบคุมการสอบสวนคดีอาญา โดยศาลหรือองค์กรตุลาการ
2. การควบคุมการสอบสวนโดยอัยการ
3. การควบคุมการสอบสวนโดยระบบบริหารภายในองค์กรตำรวจ
4. การควบคุมการสอบสวนโดยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ
5. การควบคุมตรวจสอบโดยสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.)

ขอในวงราชการ (ป.ป.ป.)

1. การควบคุมการสอบสวนคดีอาญา โดยศาลหรือองค์กรตุลาการ

ลักษณะการควบคุมการสอบสวนโดยองค์กรตุลาการซึ่งอยู่ในขั้นก่อนการพิจารณาคดีนั้น ในที่นี้จะหมายความรวมถึงการสืบสวนจับกุมไปด้วย เพราะถือว่าเป็นขั้นตอนต่อเนื่องใกล้ชิดกันและแยกจากกันไม่ได้ โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนก็ต้องทำหน้าที่สืบสวนและจับกุมไปด้วย ดังนั้นมาตรการในการควบคุมการสอบสวนในที่นี้จึงเสนอเป็นแต่ละส่วนตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนหรืออีกฐานะหนึ่งก็คือเจ้าหน้าที่ตำรวจนั่นเอง

¹³ร.ต.ต. วีระวุธ ชัยชนะมงคล, ระบบควบคุมกระบวนการสอบสวนคดีอาญา :

ทัศนะของพนักงานสอบสวน : ศึกษาเฉพาะกรณีของบังคับการตำรวจนครเหนือ กองบัญชาการตำรวจนครบาล, หน้า 148-217.

การออกหมาย

การออกหมายเป็นมาตรการควบคุมก่อนการดำเนินการจับกุมและตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการจับ การค้นโดยอำเภอใจขึ้นเนื่องจากต้องมีการตรวจสอบกลับกรองว่ามีเหตุอันควรในการจับ การค้นนั้น ๆ ว่า เพียงพอหรือไม่ก่อนถึงจะออกหมายจับหรือหมายค้นได้

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้วางบทบัญญัติเกี่ยวกับการจับกุม โดยกำหนดไว้สำหรับกรณีจับ โดยมีหมายประการหนึ่งและ ไม่มีหมายอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นกรณีฉุกเฉินหรือความผิดซึ่งหน้า ในกรณีต้องมีหมาย (มีการออกหมาย) ได้กำหนดองค์การในการออกหมายไว้ 2 องค์การ คือ ศาล และพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งกรอบขอบเขตแห่งการออกหมายนั้นแยกกันออกไปอีก กล่าวคือศาลจะออกหมายได้ เฉพาะกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยอยู่ในเขตอำนาจของศาลแล้ว เท่านั้น ดังนั้นการออกหมายจับกุมก่อนที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะอยู่ในอำนาจศาล จึงเป็นเรื่องของเจ้าพนักงานหรือตำรวจ เป็นผู้มีอำนาจ ลักษณะดังกล่าวเป็นการออกหมายที่ไม่มีองค์การอื่น ได้รับความตรวจสอบอำนาจหรือดุลยพินิจดังกล่าว จึงอาจทำให้มีการใช้อำนาจจับอย่างง่ายและห้ม เพื่อ เป็นผลกระทบต่อบุคคลผู้บริสุทธิ์ได้โดยง่าย ลักษณะดังกล่าวจึงแตกต่างกับกรณีของสหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษ ที่ให้ศาล เป็นองค์การกลางที่มีบทบาทในการตรวจสอบก่อนมีการจับกุม ซึ่งน่าจะเกิดความเหมาะสมมากกว่า และในขณะ เดียวกันก็คำนึงถึงความสะดวกรวดเร็ว ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยการเปิดช่องไว้ ในกรณีการขอออกหมาย ย้อนหลัง และกรณีการจับ โดยไม่ต้องมีหมาย

สำหรับประเทศไทย ในการวางโครงการจับกุม โดยให้อำนาจฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังกล่าวก็ด้วยเหตุผลเกี่ยวกับการยึดถือ หรือ เน้นหนัก ไปที่การควบคุมอาชญากรรมเป็นหลัก และเป็นเหตุผลจากความจำเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ ซึ่งในระยะหลัง ได้มีการแก้ไขปรับปรุง เกี่ยวกับการใช้อำนาจดังกล่าว โดยการออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการออกหมายจับกุม โดยให้มีการตรวจสอบการใช้อำนาจ แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบหรือควบคุมการใช้อำนาจดังกล่าว ก็ยังเป็นการตรวจสอบในลักษณะสายเดี่ยวอยู่มิใช่เป็นการตรวจสอบโดยองค์การอื่น เช่น องค์การฝ่ายตุลาการ

กรณีนำตัวผู้ต้องหามาสู่อำนาจศาลโดยเร็ว

ในชั้นการควบคุมตัวผู้ต้องหา องค์การตุลาการหรือศาลในสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องด้วย ทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้มีการนำตัวผู้ต้องหาสู่อำนาจศาลโดยเร็ว ซึ่งอาจจะภายใน 24 ชั่วโมง 48 ชั่วโมง หรือ โดยไม่ชักช้า แล้วแต่แต่ละรัฐจะบัญญัติไว้ในกฎหมายของตนเอง ส่วนประเทศอังกฤษการควบคุมผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีน้อยมาก เพราะตามกฎหมายเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับผู้กระทำความผิดมาแล้วต้องนำตัวผู้ถูกจับส่งฟ้องศาลโดยเร็วที่สุด แต่ไม่ควรเกิน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับ

สำหรับการจับกุมตัวผู้ต้องหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้น กฎหมายบัญญัติว่า ห้ามพนักงานสอบสวนควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เกินกว่า 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับกุมมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน ถ้ามีเหตุจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นก็สามารถยืดเวลาเกินกว่า 48 ชั่วโมงก็ได้ เท่าที่จำเป็นแต่มิให้เกิน 7 วัน นอกจากนี้พนักงานสอบสวนยังสามารถขออำนาจศาลในการฝากขังได้อีกหลายครั้ง ระยะเวลาไม่น้อยตามอัตราโทษของความผิดที่กล่าวหา สภาพการควบคุมตัวผู้ต้องหาจึงมีระยะเวลายาวนานเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาไว้อย่างเกินสมควร ในขณะที่มีการควบคุมตัวในชั้นสอบสวนได้ถึง 7 วัน และการขอฝากขังต่อศาลอีก ซึ่งก็มีก่อนญาติให้ฝากขัง ซึ่งการพิจารณาได้รับการพิจารณาว่ากระทำเป็นลักษณะ "แบบพิธี" ทำให้ศาลไม่มีบทบาทในการควบคุมการสอบสวนเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและ เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด ทั้งนี้ด้วยเหตุผลปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะผลแห่งความผิดพลาดในเรื่องของระบบการเริ่มต้นจับกุมซึ่งกระทำได้ง่าย โดยไม่เน้นหนักทำการสืบสวนเรื่องราวให้ได้ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานที่แน่นอนหาพอสมควรเสียก่อน เมื่อจับแล้วจำเป็นต้องสรุปเรื่องราวไปในทางที่จะให้มีการฟ้องร้อง จึงต้องใช้เวลารวบรวมพยานหลักฐานในภายหลังการจับกุมมากทำให้มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้นาน และบางครั้งกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ตั้งเป้าประสงค์เพื่อจะหาหลักฐานพอฟ้องผู้ต้องหาอย่างเดียว จึงมีการใช้อำนาจทางที่มีชอบโดยเฉพาะคดีที่ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนแต่ได้จับกุมตัวมาแล้ว การกระทำเช่นนี้ได้แก่ ซ่อมผู้ต้องหาเพื่อให้การรับสารภาพ การจูงใจล่อล่อให้รับสารภาพ เป็นต้น

การสอบสวนต่อเนื่อง

การสืบสวนสอบสวนที่ถือเป็นหลักมาตรฐานทั้งในแง่ทฤษฎีและปฏิบัติสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่คือ การสืบสวนสอบสวนเบื้องต้น และการสืบสวนสอบสวนต่อเนื่อง ซึ่งมาตรการที่กล่าวมาในข้อ 1, และข้อ 2 นั้นยังถือว่าอยู่ในขั้นการสอบสวนเบื้องต้น ในที่นี้จะกล่าวถึงมาตรการควบคุมการสอบสวนต่อเนื่อง โดยศาล

ในขั้นการสอบสวนต่อเนื่องนั้น ในสหรัฐอเมริกาเน้นหนักไปที่การสืบสวนข้อเท็จจริง การรวบรวมพยานหลักฐานไว้แล้ว ในขั้นการสอบสวนจึงไม่มีปัญหาแต่อย่างใด และทุกขั้นตอนของการสอบสวนองค์การตุลาการจะมีบทบาทในการควบคุม กำกับ ตรวจสอบโดยใช้หลักการไม่รบกวนพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ ซึ่งจะครอบคลุมการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเกือบทุกขั้นตอน ส่วนในระบบการดำเนินคดีของฝรั่งเศส การสอบสวนต่อเนื่องจะเป็นหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันทั้ง 3 ฝ่ายคือ ตำรวจฝ่ายคดี พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาไต่สวน (สอบสวน) โดยอัยการและผู้พิพากษาไต่สวนมีบทบาทในลักษณะควบคุมตรวจสอบกระบวนการสอบสวนของตำรวจ

สำหรับกรณีของไทยนั้น โครงสร้างแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้วางบทบัญญัติให้การสอบสวนเป็นเงื่อนไขในการฟ้องร้องคดีของพนักงานอัยการ ทำให้การสอบสวนมีความสำคัญในการที่จะชี้ว่าฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา อำนาจทั้งหลายจึงอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจ ขาดการควบคุมและदानอำนาจซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา เช่น ในกรณีของการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้ได้ข้อความจริงหรือคำรับสารภาพในทางที่ต้องการ

การออกหมายปล่อยในกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยผิดกฎหมาย

การออกหมายปล่อยในกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยผิดกฎหมาย หรือที่เรียกว่า Writ of habeas corpus ซึ่งในสหรัฐอเมริกามีการใช้มาตรการนี้อย่างแพร่หลายเพราะเป็นมาตรการที่ใช้ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการทางอาญาแม้กระทั่งการถูกจำคุกเป็นนักโทษอยู่ก็ตาม เมื่อมีมูลเหตุว่ามีการควบคุมตัวหรือคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็มีการยื่นขอให้ศาลออกหมายนี้ โดยศาลจะทำการไต่สวนเรื่องราวข้อเท็จจริงก่อน

สำหรับกรณีของไทย การขอออกหากปล่อยในกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยผิดกฎหมาย ยังไม่แพร่หลายนัก เพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีปฏิบัติหรือวางหลักเกณฑ์รายละเอียดเอาไว้

และต้องมีการเริ่มต้นโดยมีผู้มาร้องขอ ศาลไม่อาจใช้อำนาจนี้ได้โดยตนเองที่เดียว บทบาทของศาลต่อมาตรการการคุ้มครองนี้จึงมีลักษณะจำกัดและปรากฏผลน้อยมากในทางปฏิบัติ

การปล่อยชั่วคราวหรือประกันตัว

ในประเทศไทยนั้น การขอประกันแบ่ง เป็นสองชั้นคือ การขอประกันในชั้นพนักงานสอบสวน และการขอประกันในชั้นศาล การขอประกันในชั้นศาล ไม่มีปัญหามากนัก แต่การขอประกันในชั้นพนักงานสอบสวนคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น มักมีการร้องเรียนว่าเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เช่น มีการตั้งข้อหาหรือฐานความผิดให้สูงเกินความจริง หรือตั้งข้อหาเพิ่มเพื่อยุ่เพื่อประโยชน์ในการควบคุมตัวได้นาน ทำให้มีผลถึงการขออนุญาตประกันตัวต้องกำหนดหลักประกันสูงหรือถือเป็นเหตุคดีความผิดร้ายแรงไม่ให้ประกัน เพราะการใช้ดุลยพินิจให้หรือไม่ให้ประกันกฎหมายกำหนดไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจทำให้การใช้เป็นไปตามอำเภอใจของผู้ใช้ดุลยพินิจก็ได้ ซึ่งแตกต่างกับกรณีของสหรัฐอเมริกาที่ยึดถือหลักการให้ประกันเป็นหลัก ส่วนการไม่ให้ประกันเป็นช้อยกเว้น ทำให้สิทธิการได้รับประกันตัวมีการตอบสนองทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

การกักขังหรือคุมขังเบื้องต้น

กล่าวโดยสรุป กรณีของสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อการกักขังหรือคุมขังเบื้องต้นมาก โดยเฉพาะการไต่สวนมูลฟ้อง กระบวนการนี้ก็คือ พนักงานอัยการนำเสนอพยานหลักฐานให้เป็นที่เพียงพอที่จะให้ศาลเชื่อว่าคดีดังกล่าวมีมูล ฝ่ายผู้ต้องหาสามารถนำพยานเข้าสืบถึงความบริสุทธิ์ของตน ผู้บริสุทธิ์จะได้รับการปล่อยตัวไปโดยเร็วจากศาลที่พิจารณาคดี และการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาร้ายแรง (Felony) ทุกคดี แต่สำหรับกรณีของไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้กำหนดให้มีการไต่สวนมูลฟ้องในกรณีราชฎรเป็นโจทก์ฟ้อง ซึ่งในทางปฏิบัติคดีที่ราชฎรเป็นโจทก์ฟ้องร้องเองมีจำนวนน้อยมาก (คดีอาญา) ส่วนในกรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องให้ศาลใช้ดุลยพินิจจะทำการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ ประกอบกับมาตรา 120 ที่ห้ามมิให้อัยการฟ้อง โดยไม่มีการสอบสวน เลยทำให้การสอบสวนมีความสำคัญเท่ากับการไต่สวนมูลฟ้องของศาล เพราะในทางปฏิบัติการไต่สวนมูลฟ้องกรณีอัยการฟ้องแทบไม่มีหรือให้ความสำคัญน้อยมาก

การไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ

ลักษณะการยึดถือหลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานของสหรัฐอเมริกาเป็นไป

อย่างเคร่งครัดและ ไม่คำนึงว่าผลดีผลเสียจากตกแก่ฝ่ายใด เนื่องจากถือเอาสิทธิเสรีภาพของ

ประชาชนเป็นใหญ่ ซึ่งต่างกับกรณีของเยอรมันที่ศาลไม่รับฟังเด็ดขาดเฉพาะพยานหลักฐานที่ได้มา โดยการขู่ เชื้อหลอกลวง ส่วนกรณีของอังกฤษมีการใช้ดุลยพินิจในการไม่รับฟังพยานหลักฐานในกรณี ที่เห็นว่า เป็นการ ไม่ยุติธรรมหรือเป็นการกดขี่ข่มเหง กล่าวคือ การใช้ดุลยพินิจไม่รับฟังเป็นไป อย่างจำกัดและมุ่งใช้ในสถานการณ์ที่พิเศษจริง ๆ

สำหรับกรณีของไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 มีบัญญัติเกี่ยวกับการมิให้มีการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ คือ พยานหลักฐานที่ได้มา จากการขู่ เชื้อ หลอกลวง จูงใจ หรือให้คำมั่นสัญญาหรือโดยมิชอบด้วยประการอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การใช้หลักการ ไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบของไทย เป็นเรื่องที่มีงูในทางรับฟังเป็น ส่วนใหญ่ เว้นแต่กรณีที่แน่ชัดว่าพยานหลักฐานนั้นได้มาโดยมิชอบอย่างชัดเจน เช่น คำสารภาพที่ได้ มาจากการบังคับขู่ เชื้อ เป็นต้น

การใช้ระบบพินิจพิจารณา ได้ส่วน

สำหรับมาตรการที่ควบคุมการสอบสวนในประเทศที่ใช้การดำเนินคดีระบบได้ส่วน นั้น มวลหรือผู้พิพากษาสามารถมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนได้ ซึ่งถือว่าเป็นการได้ส่วนโดยศาล เช่น ประเทศฝรั่งเศส พนักงานสอบสวนมีหน้าที่สอบสวนเบื้องต้นและรวบรวมพยานหลักฐานให้แก่ผู้ พินิจพิจารณา ได้ส่วน ทำให้เกิดดุลอำนาจระหว่างผู้พิพากษา ได้ส่วน อัยการและตำรวจในการดำเนินคดี มากขึ้น แต่สำหรับประเทศไทยเราใช้ระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหา ซึ่งจะต้องมีโจทก์หรือผู้เสียหายนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลให้ดำเนินคดีกับจำเลย โดยทั้งโจทก์และจำเลยต่างมีภาระในการนำ พยานหลักฐานเข้าต่อสู้กันในศาล และให้ศาลเป็นผู้พิจารณาตัดสินโดยมีภาวะวิสัย (ทำตัวเป็นกลาง มากที่สุด) ในลักษณะนี้แล้วจึงเป็นไปได้ยากที่ศาลหรือผู้พิพากษาในประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นคู่ กรณีทำหน้าที่ได้ส่วนหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งอาจทำให้สูญเสียความเป็นภาวะวิสัยได้ ดังนั้นจึง ทำให้ระบบศาลของไทยกับของฝรั่งเศสซึ่งใช้ระบบการดำเนินคดีแบบได้ส่วนมีความแตกต่างกันมาก เพราะศาลในฝรั่งเศสถือว่าเป็นองค์กรของรัฐที่จะต้องสืบสวนได้ส่วนหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยร่วมมือกับองค์กรของรัฐอื่น ๆ ด้วย โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้ฟ้องร้องกล่าวหา

จากการพิจารณาถึงระบบควบคุมการสอบสวนโดยองค์กรตุลาการเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศสกับไทย จะเห็นว่ามี ความแตกต่างกันหลายประการ ซึ่ง การจะนำลักษณะเด่นของศาลในต่างประเทศมาปรับใช้กับกรณีของประเทศไทย เช่น การออก

หมายจับโดยศาล หรือการนำตัวผู้ต้องหามาอยู่ในอำนาจศาลโดยเร็ว เป็นต้น จึงควรพิจารณาความเหมาะสมอีกหลาย ๆ ด้าน ในเงื่อนไขประกอบอีกหลายประการ โดยคำนึงถึงระบบกฎหมายพื้นฐาน ความเป็นมาของศาล ความแตกต่างด้านสังคม วัฒนธรรม และอื่น ๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

2. การควบคุมการสอบสวนคดีอาญา โดยอัยการ

บทบาทของอัยการกับพนักงานสอบสวนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องกันเป็นอย่างยิ่ง ในกระบวนการยุติธรรมในลักษณะการควบคุมตรวจสอบ กำกับดูแล เพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

สิ่งที่ควรพิจารณาในที่นี้ก็คือ โครงสร้างของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันได้แยกอำนาจการสอบสวนคดีอาญาออกจากอำนาจฟ้องคดีอาญาอย่างเด็ดขาด ดังนั้น การสืบสวนสอบสวน การจับกุม การรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ จึงอยู่ในอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแต่ผู้เดียว จนกระทั่งเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วจึงจะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็น (เช่น งดการสอบสวน ควรสั่งฟ้อง ควรสั่งไม่ฟ้องฯ) ไปยังพนักงานอัยการ อัยการจึงมีฐานะเป็น "ผู้กล่าวหา" สำนวนการสอบสวน หากเห็นว่าการสอบสวนยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 สั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถามเพิ่มเติม

อย่างไรก็ดี ในการสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 ยังมีปัญหาอยู่มากมายหลายประการ เช่น พนักงานสอบสวนไม่สอบสวนเพิ่มเติมมาให้ ระยะเวลาการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมมีไม่พอ เพราะพนักงานสอบสวนมักจะส่งสำนวนการสอบสวนไปให้เมื่อใกล้จะครบกำหนดเวลาพักครั้งสุดท้าย ทำให้ไม่สามารถสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ทันภายในกำหนด พนักงานอัยการจำเป็นต้องพิจารณาสั่งคดีไปเท่าที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาให้ในสำนวนการสอบสวน หรือเมื่อสั่งสอบสวนเพิ่มเติม ปรากฏว่าพยานหลักฐานต่าง ๆ กระจัดกระจายสูญหายไปแล้ว เป็นเหตุให้การรวบรวมพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนไม่หนักแน่นพอ สถิติที่ศาลพิพากษายกฟ้อง โจทก์ในประเทศไทย จึงค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น และกรณีที่มีผู้ต้องหาควรได้รับการสั่งไม่ฟ้อง ในชั้นพนักงานอัยการก็ไม่อาจกระทำ ได้ เนื่องจากการสอบสวนเพิ่มเติมทำไม่ได้หรือไม่ได้ผลดี

อันกระหบกกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างร้ายแรง¹⁴

การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาฯ ได้บัญญัติให้อัยการมีอำนาจสอบสวนได้โดยตรง เหมือนกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หากสันนิษฐานถึงเหตุผลดังกล่าวก็อาจสรุปได้ว่าเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้อัยการวางตัวเป็นกลางในการดำเนินคดีอาญา โดยเกรงว่าหากให้อัยการเข้าร่วมในการสอบสวนตั้งแต่ต้นจะทำให้มีความพึงใจว่าผู้ต้องหากระทำผิดหรือไม่กระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหา และในชั้นพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ความรู้สึกดังกล่าวอาจทำให้เสียความเที่ยงธรรม จึงไม่ควรให้อัยการเข้าร่วมสอบสวนแต่ให้ทำหน้าที่กลั่นกรองสำนวนการสอบสวนโดยเฉพาะ เหตุผลดังกล่าวนี้ว่ามีน้ำหนักพอสมควร อย่างไรก็ดี การแยกการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดีทำให้เกิดปัญหาติดตามมาคือ การขาดการถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การสอบสวนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับในต่างประเทศแล้วก็พบว่า บทบาทของอัยการในต่างประเทศส่วนใหญ่มีมากมายกว้างขวางกว่าของไทยมาก กล่าวคือ สายงานต่างประเทศส่วนใหญ่ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน เบลเยียม อิตาลี สเปน กรีซ เซดโกสโลวาเกีย สหสาธารณรัฐอาหรับ ญี่ปุ่น เป็นต้น ได้ให้อัยการทำการควบคุมการสอบสวนทั้งสิ้น วิธีการควบคุมได้แก่ การกำหนดให้อัยการมีอำนาจสอบสวนเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนรับผิดชอบควบคุมการสอบสวนทั้งหมด ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อตำรวจหรืออัยการก็ได้ แต่ถ้าร้องทุกข์ต่อตำรวจ ตำรวจต้องส่งให้พนักงานอัยการตรวจสอบ ในระหว่างคำสั่งของอัยการ ตำรวจมีอำนาจสอบสวนจนกว่าอัยการจะมอบหมายให้ทำการสอบสวนต่อไปหรือเข้าทำการสอบสวนเอง แต่โดยปกติอัยการจะไม่เข้าทำการสอบสวนเอง เพราะมีงานอื่นมากอยู่แล้ว นอกจากในความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้ให้พนักงานอัยการเข้าสอบสวนหรือเมื่อมีผู้ร้องเรียน หรือเมื่อเห็นสมควร เพราะเป็นคดีที่อื้อฉาว คดีสำคัญ คดีที่ยุ่งยากซับซ้อน หรือตำรวจขอให้อัยการเข้าช่วยในการสอบสวนเท่านั้น¹⁵ กล่าวได้ว่า

¹⁴ กุลพล พลวัน, "ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่มีโทษอาญาในประเทศไทย", หน้า 19-20.

¹⁵ ไกแมน กัทธิภรณ์, "การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวน, หน้า 204-205

ในนานาอารยประเทศอัยการมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการควบคุมการสอบสวนคดีอาญา แต่สำหรับปัจจุบันการสอบสวนคดีอาญาของไทยเป็นเรื่องของตำรวจโดยเฉพาะ อัยการถูกตัดอำนาจไม่ให้ทำการสอบสวนหรือมีบทบาทในการควบคุมการสอบสวนคดีอาญาได้ อัยการจะฟ้องร้องได้จะต้องผ่านกระบวนการสอบสวนขององค์กรอื่นก่อน จึงสมควรจะได้มีการแก้ไขกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้สอดคล้องกับหลักสากลของอารยประเทศทั้งหลาย โดยปรับให้เข้ากับสภาพและสถานการณ์ของประเทศไทยด้วย

ส่วนปัญหาที่ว่า จะเป็นธรรมหรือไม่นั้น ข้อนี้เมื่อพิจารณาถึงระบบของสังคมทั่วโลกแล้ว การที่ให้อัยการมีส่วนเข้าร่วมในการควบคุมการสอบสวนนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะทั่วโลกได้ยอมรับในข้อนี้และใช้ปฏิบัติกันทั่วไปและจะเห็นได้จากเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

- 1) อัยการมีหลักประกันความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ เพราะมีคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) อันเป็นองค์กรอิสระเป็นผู้พิจารณาตามดีความชอบ แต่งตั้งโยกย้ายหรือลงโทษทางวินัย อัยการจึงอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างตรงไปตรงมา
- 2) อัยการเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางกฎหมายระดับสูง คือต้องเป็นทั้งบัณฑิตทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยและเป็นทั้งเนติบัณฑิตเป็นอย่างดี จึงเป็นหลักประกันที่น่าเชื่อถือได้ในเรื่องการวินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- 3) อัยการมีความรู้ในเชิงการดำเนินคดีในชั้นศาลเป็นอย่างดี เนื่องจากประสบการณ์ในทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับศาลทำให้อัยการรู้ดีว่าควรทำการสอบสวนอย่างไรจึงจะเป็นการถูกต้อง รัดกุม และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีในชั้นศาล
- 4) อัยการมีหน้าที่ว่าความในศาลอยู่แล้ว การที่อัยการจะได้รู้ข้อเท็จจริงมาตั้งแต่ต้นในชั้นสอบสวน ย่อมเป็นประโยชน์ในการว่าความ เพราะการที่ได้ฟังได้เห็นผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และพยานด้วยตนเองย่อมทำให้อัยการรู้ดีถึงลักษณะข้อเท็จจริง ได้ถูกต้องกว่าการอ่านจากสำนวนซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำแต่ลำพัง
- 5) การควบคุมการสอบสวนเป็นความรับผิดชอบของอัยการตามหลักสากล กล่าวได้ว่าในนานาประเทศอัยการมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการควบคุมการสอบสวนคดีอาญา เราคงได้ยินข่าวต่างประเทศบ่อย ๆ เช่น ข่าวเกี่ยวกับคดีสำคัญ ๆ จากสหรัฐอเมริกาหรือญี่ปุ่น เช่น คดีวอเตอร์เกต คดีอดีตรองประธานาธิบดี สไปโรว์ แอกนิว กระทำการทุจริตหรือคดีอดีตนายกรัฐมนตรี

ตรีทานากะของญี่ปุ่นต้องการว่ารับสินบนจากบริษัทค้า เครื่องบินอเมริกัน เป็นต้น ซึ่งคดีใหญ่ ๆ ที่ผู้อาวุโสเช่นนี้ต้องการของเขา ไม่เพียงแต่ควบคุมการสอบสวนเท่านั้น หากแต่ต้องลงมือสอบสวนเองทีเดียว ทั้งนี้เพราะอัยการมีหลักประกันในตำแหน่งหน้าที่ไม่ต้องหวั่นเกรงอิทธิพลใด ๆ ทำนองที่กล่าวมาในข้อ 1 นั้นเอง

วิธีการที่อัยการสามารถควบคุมการสอบสวนในทางปฏิบัติกระทำ ได้ดังนี้คือ

- 1) ให้พนักงานสอบสวนแจ้งอัยการทุกครั้งที่เกิดเหตุคดีอาญาขึ้น
- 2) ให้อัยการ ไปร่วมชั้นสุตรพินิจศพทุกคดี
- 3) อัยการอาจใช้ดุลยพินิจสั่ง ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนบุคคลใดเป็นมั่ว

ต้องการในความผิดฐานใดก็ได้ เมื่อมีพยานหลักฐานพอควรที่จะดำเนินคดีกับผู้นั้น

- 4) อัยการอาจใช้ดุลยพินิจสั่ง ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคล

หรือรวบรวมพยานเอกสารหรือพยานวัตถุใด เพื่อประโยชน์แห่งคดี

- 5) อัยการอาจ ไปนั่งฟังการสอบสวน หรือถ้าเห็นสมควรจะทำการสอบสวนเองก็ได้

- 6) อัยการอาจ เรียกสำนวนการสอบสวนมาตรวจดูในขณะใดก็ได้¹⁶

วิธีปฏิบัตินี้สามารถกระทำ ได้ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญาที่ใช้ในปัจจุบันนี้ หากทำได้ดังกล่าวก็น่า เชื่อได้ว่าเป็นการยกระดับความยุติธรรมสำหรับประชาชน ได้อีกมาก เนื่องจากมีการ "คุม" และ "คาน" อำนาจกันอยู่ ตรงตามหลักที่ว่าเมื่อ "กลไก" ได้ทำงานอย่างถูกต้อง ประสิทธิภาพของ "ระบบ" ก็ย่อมจะดีไปด้วย

3. การควบคุมการสอบสวนโดยระบบบริหารภายในองค์กรตำรวจ

ระบบควบคุมกระบวนการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น ยึดถือเอาตามหลักการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามา เป็นแนวปฏิบัติ และลักษณะการควบคุมการสอบสวนโดยองค์กรตำรวจก็เช่นเดียวกัน และยังมีระเบียบปฏิบัติเพิ่มเติมขึ้นอีก โดยระเบียบปฏิบัติดังกล่าวจะสอดคล้องกับหลักกฎหมายนี้ และนอกจากนี้ยังมีวินัยของข้าราชการตำรวจควบคุม ตรวจสอบ และลงโทษเจ้าหน้าที่ผู้ฝ่าฝืนหรือ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรตำรวจนั้นด้วย

¹⁶นิติพจน์, อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา, หน้า 56.

อำนาจของผู้บังคับบัญชาตำรวจหรือพนักงานสอบสวนที่ใช้ควบคุมและสั่งการแก่พนักงานสอบสวนหรือตำรวจทั่วไปนั้น ได้แก่ อำนาจตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวินัยตำรวจ พ.ศ. 2477 โดยบัญญัติสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 4 วินัยตำรวจ คือ การที่ตำรวจต้องประพฤติตนให้เป็นผู้มีมารยาทดีงามตามแบบธรรมเนียมของตำรวจ

มาตรา 5 การกระทำผิดวินัยตำรวจนั้น ท่านให้หมายความรวมถึงการกระทำดังกล่าวต่อไปนี้

1. ดื้อ ขัดขืน หลีกเลียง หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตนที่ชอบด้วยกฎหมาย
2. ไม่รักษาระเบียบการเคารพระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย
3. ไม่ประพฤติตนให้เคร่งครัดต่อมารยาทและระเบียบแบบแผนของตำรวจ
4. ก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในคณะตำรวจ
5. เกียจคร้าน ละทิ้ง หรือเล่นเล่อต่อหน้าที่ราชการ
6. กล่าวเท็จ
7. ใช้กิริยาวาจา ไม่สมควร หรือประพฤติตนไม่สมควร
8. ไม่ตักเตือนสั่งสอนหรือลงทัณฑ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กระทำผิด ตามโทษานุโทษ
9. เสพเครื่องทองของเมฆาจนเสียกิริยาหรือยาเสพติดให้โทษ
10. มีความเล่นเล่อหรือจงใจทำให้ทรัพย์สินของรัฐบาลเสียหาย
11. จะเป็นคนเดียวหรือหลายคนรวมกันก็ตาม พยายามหรือสมคบกันเพื่อใช้อำนาจด้วยประการใด ๆ เป็นเชิงบังคับผู้บังคับบัญชาเป็นทางให้เสียระเบียบแบบแผนวินัยตำรวจ
12. ประพฤติผิดวินัยข้าราชการพลเรือน ดังที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนที่ใช้อยู่

สำหรับทัณฑ์ที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดวินัยตำรวจดังกล่าว ตามมาตรา 8 กำหนดให้มี 6 สถานตามความหนักเบาแห่งความผิด คือ 1. ภาคทัณฑ์ 2. ทดทกรรม 3. กักยาม 4. กักขัง 5. จำขัง 6. ลงโทษตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน

จากการพิจารณาถึง พ.ร.บ. ว่าด้วยวินัยตำรวจ พ.ศ. 2477 สามารถสรุปได้ว่าผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ควบคุมให้

1) พนักงานสอบสวนในฐานะ เป็น เจ้าพนักงานตำรวจจะต้อง ไม่ประพฤติปฏิบัติตนให้ผิดต่อวินัยดังกล่าวในมาตรา 5

2) พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของตำรวจ (ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี) อย่างเคร่งครัด

สำหรับระเบียบเกี่ยวกับคดีในส่วนที่ระบุถึงการควบคุมสอบสวนเบื้องต้นต่อไป

หมายเรียกและหมายอาญา

โดยปกติแล้วพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการออกหมายเรียกได้โดยไม่ต้องขออนุญาตหรือขอความเห็นชอบจากผู้ใด อย่างไรก็ตาม ระเบียบได้ระบุถึงลักษณะบางอย่างที่ไม่ควรออกหมายเรียกว่าไม่ควรที่จะใช้อำนาจออกหมายเรียกกับบุคคลที่เห็นว่า เพียงแต่เชื้อเชิญเขาก็ยอมมาแต่โดยดี

หมายค้น ตามระเบียบระบุว่า จะออกได้ตามบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และผู้ที่จะมีอำนาจออกหมายค้น เฉพาะในส่วนตำรวจได้แก่นายตำรวจที่ดำรงตำแหน่งตามที่ระบุไว้ว่า เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เท่านั้น พนักงานสอบสวนไม่สามารถออกหมายค้นได้เอง แต่ต้องรายงานขออนุญาตผู้บังคับบัญชาซึ่งถือว่าเป็นตำรวจชั้นผู้ใหญ่ (ระดับตั้งแต่สารวัตรขึ้นไป) ทราบและขอให้ออกหมายค้น จึงเป็นการป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจโดยขาดการตรวจสอบที่ดี

หมายจับ ผู้ที่มีอำนาจออกหมายจับได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ (ป.วิอาญา มาตรา 58 (1)) เมื่อพนักงานสอบสวนต้องการที่จะจับกุมผู้ใดก็จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานจนพอเพียงแล้วขออนุญาตผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นตำรวจชั้นผู้ใหญ่ให้ออกหมายจับ อย่างไรก็ตาม นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็มีอำนาจที่จะออกหมายจับได้โดยอิสระ ในคดีความร้ายผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือความผิดหุ้โทษหรือความผิดตามกฎหมายจราจร หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวไม่เกินสองพันบาทเท่านั้น นอกจากนี้แล้วต้องขอความเห็นชอบจากปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย (ในกรุงเทพมหานคร) หรือผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย (จังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร)

การควบคุม

ในการควบคุมผู้ต้องหาที่กระทำความผิดและถูกจับกุมมาแล้วนั้น ให้ควบคุมผู้ถูกจับนั้นไว้ในห้องควบคุมของสถานีตำรวจ และให้พนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในห้องที่นั้น หนึ่งตรวจตราและพิจารณาการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในบังคับบัญชาอย่าให้ใช้อำนาจเกินกว่าความจำเป็นในการดำเนินคดีเป็นอันขาด และหากว่าผู้ถูกจับไม่มีความผิดที่จะต้องสอบสวนก็ให้รีบปล่อยตัวไป

การปล่อยชั่วคราว

ผู้มีอำนาจในการสั่งปล่อยผู้ต้องหาชั่วคราว ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาพนักงานสอบสวนอัน ได้แก่ สารวัตร สารวัตรใหญ่หรือผู้รักษาการแทนขึ้นไป จึงเป็นการป้องกันมิให้พนักงานสอบสวน หน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน เพราะ เมื่อมีคำร้องขอขึ้นประกันตัว โดยฝ่ายผู้ ต้องหาแล้วนั้น ให้พนักงานสอบสวนเสนอคำร้องพร้อมสัญญาประกันต่อผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่ง ให้ ปล่อยชั่วคราวได้ (ตั้งแต่สารวัตรขึ้นไป) และผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งให้ปล่อยชั่วคราวจะต้องพิจารณา ให้แล้วเสร็จและแจ้งผลการพิจารณาให้ฝ่ายผู้ยื่นคำร้องภายใน 24 ชั่วโมง (ข้อบังคับกระทรวง มหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2525)

และนอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบการดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวนอื่น ๆ อีกเช่น การตรวจสอบสำนวนการสอบสวนโดยผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น การตรวจสอบสมุดควบคุมคดีอาญา การให้อำนาจการสั่งคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนซึ่งได้แก่ ระดับ ตำแหน่งสารวัตรขึ้นไป และการตรวจสอบสำนวนการสอบสวนโดยกองคดี กรมตำรวจ

นอกเหนือจากการที่ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการตรวจสอบ ควบคุมการปฏิบัติงานสอบสวนของพนักงานสอบสวนให้ถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ แล้ว หัวหน้าพนักงานสอบสวนซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่สารวัตรขึ้นไป ยังต้องมีหน้าที่ควบคุม กวดขันพนักงานสอบสวนในเรื่อง ระเบียบวินัยทั่วไป ในฐานะพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นข้าราชการตำรวจด้วย ลักษณะ เช่นนี้ทำให้การปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนรวมตลอดถึงการควบคุมบังคับบัญชาของหัวหน้า พนักงานสอบสวนเป็นไปด้วยดี

4. การควบคุมการสอบสวนโดยผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ

นอกเหนือจากการควบคุมการสอบสวนคดีอาญา โดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจแล้ว ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการ ดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 กำหนดการควบคุมการสอบสวนไว้มีสาระดังนี้

1. ในกรณีที่มีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้กล่าวโทษในคดี เรื่องใด เรื่องหนึ่งร้องขอความเป็นธรรมต่อผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ

2. ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ เห็นเป็นการสมควร (โดยไม่ต้องมีผู้ใดร้องขอความเป็นธรรม) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ มีอำนาจเข้าดำเนินการควบคุมการสอบสวน ได้ตั้งแต่วันที่ ดังนี้

1) เรียกหัวหน้าพนักงานสอบสวนในเขตอำนาจมาชี้แจง แล้วแนะนำเร่งรัดให้ดำเนินการให้เป็นผลดีและ เป็นไปในทางที่ชอบและ เหมาะสม ได้ ในการนี้ให้มีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนมาประกอบการชี้แจงแนะนำ ได้

2) ถ้าเห็นว่าการดำเนินการตามข้อ 1) จะ ไม่ได้ผล ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ มีอำนาจเข้าควบคุมการสอบสวนโดย เรียกสำนวนการสอบสวนมาตรวจพิจารณา และสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

3) สั่งให้เปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนหรือให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง เข้าร่วมทำการสอบสวนคดี เรื่องนั้นด้วยก็ได้ กรณีดังกล่าวนี้ให้ถือว่าผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มีอำนาจการสอบสวนความผิดอาญาภายในเขตอำนาจด้วย ซึ่งมีผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ มีอำนาจสมบูรณ์ตามกฎหมายที่จะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่ง ไม่ฟ้องคดีนั้นตามดุลยพินิจของตน

ประการสำคัญคือ ผู้กำกับตำรวจภูธรที่ดี หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดที่ดี จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับคำสั่งการเกี่ยวกับสำนวนนั้นเป็นอย่างอื่นหา ได้ไม่ เว้นแต่ที่เป็นอำนาจของอธิบดีกรมตำรวจ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดจะพิจารณาสั่งการเป็นอย่างอื่น การกำหนดอำนาจให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเช่นนี้ นับว่าเป็นการเหมาะสม เพราะทำหน้าที่ฝ่ายปกครองในพื้นที่และอยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ สามารถล่วงรู้ถึงข้อเท็จจริงแห่งคดีที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี มิใช่เพียงแต่ตรวจอ่านจากสำนวนการสอบสวนด้อยการเท่านั้น

5. การควบคุมการสอบสวนโดยสำนักงาน ป.ป.ป.

นับแต่ที่ได้มี พ.ร.บ. บังคับและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แล้ว สำนักงาน ป.ป.ป. เป็นองค์กรของรัฐที่สำคัญที่เข้ามามีบทบาทตรวจ

สอบควบคุมการปฏิบัติงานของข้าราชการและพนักงานองค์กรของรัฐทุกฝ่ายงาน ทั้งนี้ รวมทั้งการปฏิบัติงานสอบสวนของตำรวจด้วย หากมีกรณีที่ผู้ร้อง เรียงมีตัวตนก็ดีหรือมีบัตรสนเท่ห์ หรือมีแต่ปรากฏตามข่าวหนังสือพิมพ์ที่ระบุว่ามีการสอบสวนโดยทุจริต หรือพนักงานสอบสวนประพฤติมิชอบในการสอบสวน โดยระบุเบาะแสพ้อมีช่องทางที่ เจ้าหน้าที่ ป.ป.บ. จะสามารถสืบสวนสอบสวนได้ กล่าวคือ มิใช่การกล่าวหาอย่างเลื่อนลอยแล้ว ทางสำนักงาน ป.ป.บ. จะรับเรื่อง ไว้พิจารณาสืบสวนสอบสวนต่อไป เมื่อผลการสอบสวนพอชี้มูลกระทำผิดได้ และคณะกรรมการลงมติชี้มูลความผิดแล้ว จะแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดพิจารณาดำเนินทางคดีอาญาหรือทางวินัยแล้วแต่กรณีต่อไป ตามความใน มาตรา 19 แห่ง พ.ร.บ. บึงกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในพระราชการ พ.ศ. 2518

3.3 ระบบการสอบสวนคดีอาญา เปรียบเทียบ

นอกเหนือจากรูปแบบการควบคุมการสอบสวนคดีอาญาของไทยที่นำเสนอมาแล้วข้างต้นแล้ว ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงระบบการดำเนินคดีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนของประเทศไทยและต่างประเทศที่สำคัญเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้และการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องที่ศึกษา โดยสังเขป ดังต่อไปนี้

1. ระบบการสอบสวนของประเทศไทย

ระบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยเป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) แบบมีลูกขุน (Jury) อันเป็นระบบที่ให้คู่ความคือ โจทก์กับจำเลยต่อสู้คดีกันเอง ศาลถือว่าคู่ความอยู่ในฐานะเท่าเทียมกันโดยผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลาง ผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อแสวงหาความจริงหน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของโจทก์ เรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่าจุดเด่นของระบบกล่าวหาอยู่ที่ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมที่เปิดเผย (publicity) และใช้หลักการพิสูจน์ความผิดโดยให้พยานและจำเลยเผชิญหน้ากัน (confrontation) ซึ่งแตกต่างจากระบบไต่สวนของประเทศไทยต่างๆ ในยุโรปที่มีจุดเด่นอยู่ที่บทบาทของพนักงานอัยการ (public prosecutors) ในการควบคุมการสอบสวนเพื่อแสวงหาความจริงตั้งแต่เริ่มมีคำกล่าวโทษผู้ต้องหา

ในประเทศอังกฤษ (รวมทั้งเวลส์) แม้ว่าจะมีกรมอัยการ (Department of public prosecutions) ตั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1897 ก็ตาม แต่ก็มิได้ให้พนักงานอัยการควบคุมการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นและ เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาทุกคดีไป โดยหลักทั่วไปแล้วราษฎรทุกคน (ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่) มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในนามของประชาชนอย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติราษฎรจะไม่ฟ้องคดีอาญาเอง แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจใช้ดุลพินิจ เข้าดำเนินการในเรื่องนี้ในนามของประชาชน การฟ้องคดีของพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจในลักษณะดังกล่าว เป็นการฟ้องคดีในฐานะประชาชน มิใช่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นในการฟ้องคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นโจทก์โดยใช้ชื่อของตนเอง อนึ่ง แม้ว่าโดยทั่วไปแล้ว รัฐจะไม่เข้าเกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีอาญาที่ราษฎรหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีสิทธิฟ้องคดีก็ตาม แต่ก็มีคดีบางประเภทกฎหมายบัญญัติว่าจะฟ้องได้ก็แต่โดย Director of Public Prosecution เท่านั้น หากบุคคลอื่นประสงค์จะฟ้องคดีดังกล่าวเป็นพิเศษ ก็จะต้องขออนุญาตจาก Attorney General หรือ Secretary of State เสียก่อน¹⁷ (เช่น ความผิดตามกฎหมาย Official Secrets Acts เป็นต้น) อัยการ (กรณีเช่นนี้มีประมาณ 8% ของคดีอาญาทั้งหมด) และในคดีที่อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลสูงสุด อธิบดีกรมอัยการจะเป็นคู่ความเอง หรือในคดีที่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของท้องถิ่นบางกรณี เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น (Local authority) เช่น เทศบาล เป็นต้น อาจเข้ามาดำเนินการฟ้องคดี (รับเรื่องต่อจากตำรวจ) โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 222 แห่ง Local Government Act 1972 ได้

การฟ้องคดีอาญาโดยปกติแล้วถือว่าราษฎรเป็นผู้ฟ้องในนามของประชาชนแต่โดยมากราษฎรจะแจ้งให้ตำรวจทราบและตำรวจก็จะใช้ดุลพินิจ เข้าดำเนินคดีอาญาในนามของประชาชน ซึ่งลักษณะเช่นนี้มีประมาณ 88% ของคดีอาญาทั้งหมด เมื่อตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีอาญาในระบบกล่าวหาตำรวจจึงมีฐานะ เป็นโจทก์ที่จะต้องหาพยานหลักฐานเข้าต่อสู้กับจำเลยซึ่งเป็นคู่ความในศาล ดังนั้น ตำรวจจึงมีหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานในการกระทำผิดอาญาที่ตนฟ้องให้มากที่สุดเพื่อไม่ให้ตนเองแพ้คดีในศาล ในส่วนนี้จึงอาจสรุปได้ว่า การสอบสวนเบื้องต้น (ก่อนที่จะฟ้อง) เป็นหน้าที่ของตำรวจและนอกจากนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีอำนาจจับกุมบุคคลโดย ไม่ต้องมีหมายจับได้ตาม

¹⁷ ประเด็น กิริติบุตร, ความเป็นธรรมในการฟ้องคดีอาญา, เอกสารวิจัยส่วนบุคคล นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น 15, 2516, หน้า 16.

บทบัญญัติข้อ 646 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าชั้นสารวัตร หรือนายตำรวจที่ประจำการอยู่ ณ สถานที่ตำรวจที่บุคคลดังกล่าวถูกจับกุม จะต้องดำเนินการไต่สวนเรื่องราวที่ถูกกล่าวหาทันที

1.1 ระบบสืบสวนสอบสวน-ฟ้องร้อง¹⁸

อำนาจโดยทั่ว ๆ ไปในการสืบสวน - สอบสวน - ฟ้องร้องคดีทั่ว ๆ ไปของประเทศไทย

ตำรวจของอังกฤษอยู่ภายใต้การควบคุมของการปกครองส่วนท้องถิ่น (คือเทศบาลในรูปแบบต่าง ๆ) ซึ่งเป็นอิสระจากอำนาจส่วนกลาง (ยกเว้น Metropolitan police) ดังนั้นการที่เราได้ยินว่าตำรวจอังกฤษจับรัฐมนตรีของอังกฤษได้จึงเป็นเรื่องธรรมดา เพราะตำรวจอังกฤษเกือบทั้งหมดเป็นตำรวจเทศบาล ราชการส่วนกลางจะเข้าไปมีอิทธิพลเหนือตำรวจท้องถิ่นได้ยาก นอกจากนี้ยังได้อาศัยความเป็นอิสระของศาลมาช่วยในการควบคุมการใช้อำนาจของตำรวจ

เพื่อให้การปราบปรามคดีอาญาเป็นผล ประเทศไทยมีหลักยอมให้ประชาชนทั่วไปฟ้องคดีอาญาได้ แม้ตนจะไม่มีส่วนได้เสียในกรณีนั้น โดยถือว่าประชาชนนั้นทำหน้าที่แทนแผ่นดิน (ซึ่งแตกต่างจากของไทยเราที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะเสียหายตามกฎหมายเท่านั้น)

ความจริงในเรื่องนี้จะเรียกว่าประชาชนไป "ฟ้อง" คดีอาญาทีเดียวก็ไม่ตรงนักเพราะอังกฤษเขาเรียกของเขาว່ว่าประชาชนไป "แจ้งข่าว" (Laying an information) ต่อผู้พิพากษาศาลแขวง (หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น) และผู้พิพากษาศาลแขวง (หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น) ก็จะดำเนินการสอบสวน (หรือไต่สวนมูลฟ้อง) จนกระทั่งสั่งให้ดำเนินคดีอาญาได้ในศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษา และข้อที่น่าสังเกตก็คือ เจ้าหน้าที่ของศาลมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาในศาล ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษา ทั้งนี้ตามความคิดที่ว่า การปราบปรามผู้กระทำผิดเป็นเรื่องของรัฐ (ศาลในฐานะองค์กรของรัฐ มีหน้าที่น้อยด้วย)

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าการสอบสวนคดีอาญาโดยปกติแล้วเริ่มจาก

¹⁸อมร จันทรสมบูรณ์, "อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในขบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย", หน้า 623-625.

เจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาล (แม้ประชาชนจะฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลโดยลำพังก็ได้แต่ในทางปฏิบัติประชาชนแจ้งความกับตำรวจ และให้ตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีในนามของประชาชน) ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตำรวจซึ่งเป็นโจทก์ต้องสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานเพื่อมาต่อสู้คดีกับคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือฝ่ายผู้ต้องหาอันเป็นไปตามหลักของระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหาซึ่งต้องอาศัยพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองมาต่อสู้กันในศาล

1.2 การจับกุม

การจับกุมจำเลยมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1) โจทก์เสนอเรื่องราวต่อศาล (Laying an information) เพื่อขอให้ศาลออกหมายเรียก (summons) หรือออกหมายจับ (warrant for arrest) จำเลยเรื่องราวที่จะเสนอต่อศาลนี้ต้องเป็นไปตามแบบฟอร์มมาตรฐานที่กำหนดโดย The Magistrates Courts Forms Rules สำหรับกรณีที่โจทก์ขอให้ศาลออกหมายจับจำเลย ส่วนกรณีอื่นอาจเสนอเรื่องราวด้วยวาจาโดยไม่จำเป็นต้องใช้แบบฟอร์มมาตรฐานดังกล่าว

2) จำเลยถูกจับโดยไม่มีหมายจับและถูกส่งตัวมาศาล ในคดีที่ The Criminal Law Act 1977 เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจจับผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่ต้องมีหมายจับของศาล เมื่อจับแล้ว ต้องส่งผู้ถูกจับฟ้องศาลโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ไม่ควรเกิน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ถูกจับหากเกิน 24 ชั่วโมงไปแล้ว หัวหน้าสถานีตำรวจต้องรีบสอบสวนทันที หากไม่ใช่เรื่องราวแรงที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย ก็จะต้องปล่อยตัวไปโดยแจ้งให้มาสถานีตำรวจในวันรุ่งขึ้นเพื่อสอบสวนหรือแจ้งให้ไปศาลตามเวลาที่กำหนดโดยชัดแจ้ง

เมื่อจำเลยมาปรากฏตัวในศาลไม่ว่าจะโดยวิธีใดใน 2 วิธีดังกล่าวแล้ว โจทก์อาจขอให้ศาลเลื่อนการพิจารณาเพื่อเตรียมพยานหลักฐานซึ่งส่วนใหญ่แล้วจำเลยจะได้รับการปล่อยชั่วคราวตาม Bail Act 1976 วิธีการเตรียมการเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยนั้นมีกฎหมายกำหนดแบบพิธีไว้เป็นมาตรฐานแล้ว กล่าวคือ ในคดีความผิดเล็กน้อยประเภท Summary offences (เช่น การฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจราจรทางบก) นั้น การไต่สวนคดีไม่ต้องมีลูกขุน เมื่อจำเลยปรากฏตัวในศาล Magistrates Court ครั้งแรกตามหมายเรียก (Summons) ดังที่ได้

กล่าวมาแล้วหากจำเลยรับสารภาพตามฟ้อง ศาลก็จะมีคำพิพากษาทันทีโดยไม่จำเป็นต้องฟังพยานหลักฐานของคู่ความ แต่ถ้าหากจำเลยไม่รับสารภาพตามฟ้อง ศาลก็จะตั้งนัดวันเพื่อทำการไต่สวนคดีต่อไปโดยโจทก์เปิดคดีแถลงถึงลักษณะของฟ้องและพยานหลักฐาน เสร็จแล้วโจทก์เบิกความพยานบุคคลเรียกว่า examination in chief ส่วนจำเลยมีสิทธิซักค้านพยานโจทก์ได้ (cross-examination)

เมื่อซักค้านพยานโจทก์แล้ว จำเลยอาจมีข้อเสนอมว่า คดีไม่มีมูลเพราะพยานหลักฐานรับฟังไม่ได้หรือเพราะเหตุอื่นใด หากศาลเห็นด้วยก็อาจสั่งยกฟ้อง หากศาลไม่เห็นด้วยก็จะให้จำเลยเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย แล้วศาลจึงจะพิจารณาพิพากษาต่อไปในที่สุด ส่วนคดีประเภท Indictable offences เป็นคดีอุกฉกรรจ์ จึงต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง (preliminary examination) ในศาล Magistrates Court เพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดี ซึ่งจำเลยต้องหาเสียก่อน ก่อนการไต่สวนมูลฟ้องนั้นจำเลยจะถูกควบคุมตัวหรือถูกปล่อยตัวชั่วคราวตาม Bail Act 1976 แล้วแต่กรณีในการไต่สวนมูลฟ้องส่วนใหญ่จำเลยจะได้รับการช่วยเหลือให้มีทนายแก้ต่างตาม Legal Aid Act 1974 (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีฆาตกรรม) และการไต่สวนมูลฟ้องมีพระราชบัญญัติ Criminal Justice Act กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้เป็นรายละเอียดมากมายเพื่อให้คดีเสร็จเร็วและให้จำเลยได้รับความคุ้มครองในชั้นนี้จากการรายงานข่าวของสื่อสารมวลชนตามสมควร

เมื่อ Magistrates Court ส่งมูลคดีไปยัง Crown Court เพื่อไต่สวนคดีต่อไปแล้ว การไต่สวนคดีก็ต้องเป็นไปตาม Criminal Justice Act, Juries Act (เกี่ยวกับลูกขุน) และ Practice note (1971) (ซึ่งกำหนดว่าการไต่สวนคดีใน Crown Court จะต้องใช้ผู้พิพากษาระดับใดเช่น High Court Justice Circuit Judge หรือ Recorder ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับชั้นความผิดว่าเป็นความผิดชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 3 หรือชั้นที่ 4)

เกี่ยวกับระยะเวลาควบคุมผู้ถูกกล่าวหาหลังจากถูกจับกุมแล้วสามารถสรุปได้ว่า หลังจากที่มีการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ภายใน 24 ชั่วโมงจะต้องนำผู้ถูกจับนั้นปรากฏตัวต่อศาลซึ่งผู้ถูกจับจะเปลี่ยนเป็นฐานะจำเลยทันที ถ้าไม่อาจนำตัวยื่นฟ้องต่อศาลภายใน 24 ชั่วโมงจะต้องให้ผู้ต้องหาให้มีสัญญาประกันตัวออกไปได้โดยมีหลักทรัพย์ประกันหรือไม่มีหลักทรัพย์ประกัน ทั้งนี้ นอกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเห็นว่ากรณีที่ถูกกล่าวหาอยู่ในชั้นร้ายแรงมากเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ต้องหา

จะมาปรากฏต่อศาลตามเวลาและสถานที่ที่ระบุไว้ในสัญญาประกัน

เมื่อจำเลยปรากฏตัวที่ศาลแล้วอาจจะมีคณะลูกขุนพิจารณาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของข้อหาในการกระทำผิด ในความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ Summary offence การไต่สวนไม่ต้องมีลูกขุน Magistrate จะเป็นผู้ดำเนินการไต่สวน (สอบสวน) ในลักษณะเปิดเผยในศาลโดยจำเลยมีสิทธิซักค้านได้ ส่วนคดีอุกฉกรรจ์ (Indictable Offences) จะต้องมีการไต่สวนคดีโดยมีลูกขุนเสมอ

1.3 อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวน

ในอังกฤษ ตำรวจอังกฤษมีอำนาจสอบสวนปากคำบุคคลใดๆ ก็ได้ เพื่อที่จะทราบว่ามีอาการกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และไม่ว่าผู้ใดจะเป็นผู้ต้องสงสัยหรือไม่ หากตำรวจเห็นว่า จะได้รับข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ การสอบสวนปากคำนี้ให้กระทำได้เสมอไปไม่ว่าบุคคลนั้น ๆ จะถูกควบคุมหรือไม่ ตราบเท่าที่ผู้ใดไม่ได้ถูกแจ้งข้อหาอย่างเป็นทางการหรือยังมิได้มีการแจ้งว่าเขาอาจถูกดำเนินการฟ้องร้องคดี

แต่ถ้า เมื่อใดก็ตามที่ตำรวจมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสงสัยว่าบุคคลหรือบุคคลใดก็ตามได้กระทำความผิด ตำรวจจะต้องเตือนบุคคลนั้นหรือทำให้เขารู้ตัวว่า จะต้องได้รับการเตือนก่อนที่ตำรวจจะตั้งคำถามใด ๆ หรือสอบถามใด ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ทั้งนี้ตำรวจต้องกระทำโดยมีซักช้า

ในกรณีที่การสอบสวนของตำรวจปรากฏว่าผู้ต้องหาคนใดซึ่งถูกแจ้งข้อหาเป็นทางการแล้วให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษร และตำรวจต้องการนำถ้อยคำของผู้ต้องหาขึ้นไปยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาอื่นที่ถูกแจ้งข้อหาเป็นทางการแล้ว ตำรวจจะต้องส่งสำเนาที่แท้จริงของถ้อยคำที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ให้ผู้ต้องหาคนแรกที่ยืนยันหรือขัดหอดด้วย¹⁹

1.4 สิทธิของผู้ต้องหาชั้นสอบสวน

บุคคลที่ถูกสอบสวนไม่ว่าระยะใดๆ ก็ตามควรที่จะสามารถติดต่อและปรึกษา

¹⁹ เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์, "ระเบียบว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย (Judge' Rules)", คำบรรยายชั้นปริญญาโทวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 2.

หาหรือเป็นส่วนตัวกับนายความได้ ทั้งนี้แม้ว่าจะถูกควบคุมตัวอยู่ที่ตาม เว้นแต่การติดต่อและปรึกษาหาหรือเป็นส่วนตัวกับนายความนั้น จะทำให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนหรือการบริหารงานการยุติธรรมเกิดความล่าช้า หรือมีอุปสรรคอย่าง ไม่มีเหตุผล

ผู้ถูกควบคุมตัวได้รับอนุญาตให้พูดโทรศัพท์กับนายความหรือเพื่อน ๆ เว้นไว้แต่ว่าการกระทำ เช่นนั้นจะก่อให้เกิดอุปสรรคแก่กระบวนการสอบสวน หรือการบริหารงานการยุติธรรมและจะต้องให้อุปกรณ์การเขียนต่าง ๆ แก่ผู้ถูกควบคุม และจดหมายของเขาจะต้องส่งไปทางไปรษณีย์ หรือทางอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดความล่าช้าน้อยที่สุด นอกจากนี้หากผู้ถูกควบคุมยอมเสียค่าใช้จ่ายก็จะต้องจัดส่ง โทร เลขทันที

บุคคลซึ่งถูกควบคุมนั้นจะต้องได้รับการบอกกล่าวด้วยวาจาถึงสิทธิและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เขาพึงได้รับ นอกจากนี้จะต้องมีประกาศระบุถึงสิ่งต่าง ๆ นั้นแสดงว่าในสถานที่ซึ่งง่ายแก่การเห็นบนสถานีตำรวจ และควรแจ้งให้ผู้ถูกควบคุมได้อ่านประกาศนี้ด้วย

ควรมีการจัดให้ผู้ถูกถามได้รับความสะดวกต่าง ๆ พอดควรและให้บริการเครื่องดื่มด้วย ในกรณีที่เป็นไปได้บุคคลที่ถูกถามหรือให้ถ้อยคำและตำรวจผู้ตั้งคำถามหรือผู้จดถ้อยคำควรนั่งด้วยกัน

ในกรณีที่เป็นไปได้ การสอบสวนเด็ก (ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือไม่ก็ตาม) ควรถูกถามต่อหน้าบิดา มารดา หรือผู้ปกครองเด็กเท่านั้น หรือในกรณีที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่อยู่ด้วย ก็ควรจะกระทำต่อหน้าบุคคลอื่นซึ่งมีเพศเดียวกับเด็กและไม่ใช่ตำรวจ เด็กหรือเยาวชนไม่ควรถูกจับหรือแม้แต่สอบปากคำที่โรงเรียน เว้นแต่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในกรณีที่จำเป็นต้องทำการสอบสวนปากคำที่โรงเรียน ควรกระทำต่อเมื่อครูใหญ่หรือผู้แทนให้ความยินยอมและอยู่ในสถานที่นั้นด้วย

สิ่งที่น่าสังเกตความแตกต่างของบทบัญญัติการสอบสวนผู้ต้องหาของสหรัฐอเมริกากับประเทศอังกฤษ แตกต่างกันในสาระสำคัญประการหนึ่งคือ ในประเทศในอังกฤษนั้น การสอบสวนปากคำผู้ต้องหา ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องมีนายความมานั่งร่วมฟังการสอบสวนอยู่ด้วย แต่ในสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายบังคับให้ต้องกระทำการ เช่นนั้น

1.5 การยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนที่มีขอบ

ผลในทางกฎหมายและระเบียบการสอบสวนคดีอาญาของประเทศอังกฤษ หากถ้อยคำในการสอบสวนได้มาโดยสมัครใจอย่างแท้จริงแล้ว ถ้อยคำนั้นกฎหมายอาจรับฟังเป็น

พยานหลักฐานได้ แม้ว่าจะ ได้มา โดยการฝ่าฝืนระเบียบ แต่อย่างไรก็ตามผู้พิพากษามีดุลพินิจที่จะไม่รับฟังได้ อย่างไรก็ดี แม้ว่าถ้อยคำของผู้ต้องหานั้นจะ ได้มา โดยไม่มีการฝ่าฝืนระเบียบนี้เลย ผู้พิพากษาก็มีดุลพินิจที่จะ ไม่รับฟังถ้อยคำหากเห็นว่า เป็นถ้อยคำที่ได้มา โดยวิธีการที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้ให้ถ้อยคำนั้น²⁰

2. ระบบการสอบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกา

2.1 ระบบและโครงสร้างโดยทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา

โดยที่ระบอบการปกครองประเทศของสหรัฐอเมริกา เป็นระบอบการปกครองแบบสหพันธรัฐ (Federal) แต่ละรัฐก็มีอิสระในด้านการรักษากฎหมายที่มีโทษทางอาญาซึ่งแตกต่างกับประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะการปกครองแบบรัฐเดี่ยว (Unitary State) ดังนั้นระบบการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา จึงแตกต่างกับระบบของไทยบ้างและนอกจากนี้การปฏิบัติในรายละเอียดของวิธีการดำเนินคดีอาญาของแต่ละรัฐของสหรัฐอเมริกา เองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่โดยหลักการแล้วเหมือนกันหมด ดังนั้น การศึกษาระบบและกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา จึงเป็นการศึกษาถึงแต่เฉพาะหลักการใหญ่เท่านั้น มิใช่เป็นรายละเอียดของการปฏิบัติแต่ละรัฐ ๗ ไป

การสอบสวน (Investigation) ในความเข้าใจของระบบอเมริกาจะมีความหมายเป็น 2 ประการ คือ การสอบสวนของตำรวจ (Police Investigation) และการสอบสวนของฝ่ายตุลาการ (Judicial Investigation)²¹ การสอบสวนของตำรวจเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานของหน่วยตำรวจเพื่อผลในการป้องกันอาชญากรรม การจับกุมผู้กระทำผิด และการนำทรัพย์สินที่ถูกโจรกรรมไปกลับคืนมา การสอบสวนของตำรวจนั้นได้กระทำไปเพื่อที่

²⁰ เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์, "ระเบียบว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญาในประเทศอังกฤษ (Judge' Rules)", หน้า 7.

²¹ Public Service Institute, Department of Public Instruction, Principle of Police Procedure. (State College, Penn : Penn Valleys Publishers, Inc., 1951), p.21.

จะรวบรวมพยานหลักฐานว่า ได้มีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น ใครเป็นผู้กระทำผิด และตำรวจจะต้องเสาะหาพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อรวบรวม เป็นสำนวนการสอบสวนสำหรับดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดในศาลต่อไป กระบวนการสอบสวนของตำรวจที่กระทำต่อพยานหลักฐานต่าง ๆ ดุจดังวัตถุสืบที่จะต้องมีการกลั่นกรอง ตรวจสอบ และจัดระเบียบเพื่อที่จะให้กระบวนการพิจารณาในชั้นตุลาการซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การสอบสวนของฝ่ายตุลาการ เพื่อพิจารณาซึ่งนำพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้สามารถบรรลุถึงการตัดสินใจที่ถูกต้อง และเป็นธรรมยิ่งขึ้น

ในระบบกระบวนการยุติธรรม (Criminal Justice System) ของอเมริกันก็คล้ายกับของไทยมาก คือ บุคคลจะถูกนำคนเข้าสู่วงจรแห่งกระบวนการยุติธรรมด้วยการถูกจับกุมซึ่งอาจจะมาจากหลายสาเหตุ คือ เนื่องจากมีผู้ร้องทุกข์หรือกระทำความผิดต่อหน้าเจ้าพนักงาน แต่ถ้ายังไม่มีการจับกุมการสอบสวนของตำรวจก็จะดำเนินไปเพื่อให้แน่ใจว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ถ้าไม่มีหลักฐานยืนยันเช่นนั้นทางตำรวจก็จะงดการสอบสวน (Investigation Dropped) การจับกุมโดยปกติจะต้องมีหมายจับ หรือจับเนื่องจากการค้นที่มีหมายค้น ซึ่งหมายดังกล่าวออกได้เมื่อมีเหตุอันสมควรอย่างยิ่ง (Probable Cause) โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ²² (Magistrate, Justice of the Peace) ถ้าหากมีการจับกุมผู้กระทำผิดมาแล้ว ในระยะนี้หากปรากฏจากการสอบสวนว่าเป็นการจับผิดตัว การสอบสวนขาดพยานหลักฐานยืนยันอย่างเพียงพอ หรือเพื่อผลประโยชน์ที่ดีที่สุดของสังคม (Best Interest of Society) ผู้ต้องหาที่อาจถูกปล่อยโดยไม่ต้องถูกดำเนินคดีต่อไปได้

หลังจากได้มีการจับกุมตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดมาทำการสอบสวนปากคำและลงบันทึก และรายงานการจับกุมแล้ว ในคดีที่สำคัญ ๆ พนักงานอัยการอาจจะเข้ามาตรวจสอบควบคุมการรวบรวมพยานหลักฐานของตำรวจ ปกติแล้วตำรวจจะเป็นผู้แจ้งให้อัยการทราบถึงคดีสำคัญๆ ที่เกิดขึ้นและอัยการซึ่งในบางท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอด 24 ชั่วโมง จะมาร่วมสอบสวนด้วยใน

²²Paul B. Weton and Kenneth M. Wells, Criminal Investigation : Basic Perspectives. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, Inc., 1980), pp. 4-5.

เวลาไม่นานนัก หลังจากผู้ต้องหาถูกจับกุม²³

นอกจากคดีสำคัญ ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว พนักงานอัยการ (Prosecutor) โดยปกติจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีอาญาในระหว่างการปรากฏตัวระยะแรกของผู้ต้องหาต่อศาลหรือในการฟ้อง ต่อศาลในบางกรณี ก่อนที่จะทำการฟ้องนั้น พนักงานอัยการอาจจะได้ให้คำแนะนำแก่ ตำรวจในการที่จะจับบุคคล หรือค้นสถานที่เพื่อพบหลักฐานแห่งคดี พร้อมทั้งการจัดการให้ได้มาซึ่ง หมายจับค้นดังกล่าวก็ได้

ระหว่างการปรากฏตัวครั้งแรกของผู้ต้องหาต่อศาลชั้นต้น เพื่อรับการป้องกัน พนักงานอัยการศาลชั้นต้น จะพิจารณาว่ามีหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาดำเนินคดีต่อไปในชั้นศาล หรือไม่ หากศาลเชื่อเช่นนั้นก็จะกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายให้พนักงานอัยการเตรียมคำฟ้องผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอย่างเป็นทางการต่อศาล โดยปกติถ้าเป็นคดีความผิดเล็กน้อย (Misdemeanors) การฟ้องก็จะฟ้องโดยใช้คำฟ้องของพนักงานอัยการอย่างที่เราเรียกว่า Information ซึ่งเป็นคำฟ้อง ที่เตรียมจากหลักฐานที่ได้จากคำร้องทุกข์ของประชาชน หรือจากการสอบสวนของตำรวจ โดยไม่ต้องการไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary Examination) เสียก่อน

ในคดีความผิดที่เป็นคดีอุกฉกรรจ์ หรือคดีที่มีโทษรุนแรง (Felonies) ตามหลักของ Common Law ทกคดีจะต้องมีการยื่นคำฟ้องอย่างเป็นทางการ (Indictment) หลังจากที่มีการไต่สวนมูลฟ้องของคณะลูกขุน (Grand Jury) แล้ว แต่ปรากฏว่าขณะนี้ใน 24 รัฐของ สหรัฐอเมริกา การดำเนินคดีอุกฉกรรจ์ดังกล่าวอาจจะกระทำได้ทั้ง โดยการไต่สวนมูลฟ้องโดยคณะ ลูกขุนเสียก่อน หรือจะกระทำได้โดยเพียงแต่คำฟ้องแบบ Information ของพนักงานอัยการก็ได้

การสอบสวนของตำรวจจะมีความสำคัญและบทบาทตลอดมาตั้งแต่เริ่มมีการ กระทำผิดเกิดขึ้น แต่พนักงานอัยการมีอำนาจเข้าควบคุมได้ตั้งแต่เริ่มต้น กล่าวคือ เมื่อมีการ กระทำผิดเกิดขึ้น อัยการจะทำหน้าที่เป็นผู้บริหารประสานงานและสั่งการกับผู้อยู่ในสำนักงานของ ตน และกับตำรวจและเจ้าหน้าที่ซึ่งทำการสอบสวนและป้องกันอาชญากรรมหน่วยอื่น ๆ ด้วย นอก จากจะมีอำนาจควบคุมการสอบสวนร่วมกับตำรวจดังกล่าวแล้ว พนักงานอัยการยังอาจเริ่มดำเนิน

²³ เกียรติชจร วัจนสวัสดิ์, "การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน ตัวอย่างสหรัฐอเมริกา"

คดีการสอบสวนเสียเอง โดยไม่ต้องรอรับแจ้งจากตำรวจก็ได้ เมื่ออัยการได้รับแจ้งจากเอกชน หรือทราบเรื่องเอง แล้วอาจแจ้งให้ตำรวจดำเนินการสอบสวนในเรื่องนั้น ๆ ได้ หรืออัยการ ดำเนินการสอบสวนต่อไปด้วยตนเองก็ได้ เช่น กรณีตำรวจไม่ยอมดำเนินการสอบสวนหรือจับกุมผู้ กระทำผิดเป็นผู้มีอิทธิพล เป็นต้น ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของอัยการต้องเข้ามาดำเนินคดี²⁴

2.2 ระยะเวลาในการสอบสวน

หากการควบคุมตัวของผู้ต้องหา โดยเจ้าพนักงานตำรวจหลังจากถูกจับกุมมี ระยะเวลายาวนานเกินไป อาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานผู้ควบคุมการกระทำการอันมิ ชอบต่าง ๆ ต่อผู้ต้องหาได้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้โดยหลักการแล้วจะต้องมีการจำกัดให้ระยะเวลาของ การควบคุมตัวผู้ต้องหาสั้นลง

กฎหมายของรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา และของมลรัฐต่าง ๆ จึงมีบทบัญญัติ ในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน เช่น ระบุว่าจะต้องมีการนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาล "โดยไม่ชักช้า" หรือ "ภายใน 24 ชั่วโมง" หรือ "ภายใน 48 ชั่วโมง"²⁵ เป็นต้น

ประโยชน์อันสำคัญยิ่งของการที่ผู้ต้องหาถูกนำตัวไปยังศาลโดยไม่ชักช้า คือ เมื่อผู้ต้องหาถูกนำตัวไปยังศาลแล้ว ศาลอาจให้ประกันตัวแก่ผู้ต้องหา ซึ่งจะมีผลทำให้เจ้าพนักงาน ตำรวจหมดสิทธิที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนต่อไปได้อีก แต่ถึงแม้ศาลจะไม่ ให้มีการประกันตัวหลังจากผู้ต้องหาได้พบกับศาลแล้ว ผู้ต้องหาก็กจะถูกส่งตัวไปควบคุมไว้ในเรือนจำ กลางของท้องถิ่น มิใช่กลับไปสถานีตำรวจอีก ซึ่งการสอบสวนโดยเจ้าพนักงานตำรวจที่เรือนจำ ของเมืองนั้นไม่สะดวกดังเช่นที่สถานีตำรวจ เพราะเจ้าหน้าที่เรือนจำมักจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การสอบสวนอยู่ด้วย เช่น อาจจะเป็นที่ระยะเวลาของการสอบสวน โดยเจ้าพนักงานตำรวจไว้ ด้วย นอกจากนี้ในบางครั้งเจ้าหน้าที่เรือนจำก็อาจร่วมอยู่ในการสอบสวนนั้น ๆ ด้วย เช่นกัน

²⁴ อรุณี กระจ่างแสง, "บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบ เยอรมัน สหรัฐอเมริกาและไทย", หน้า 61.

²⁵ เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์, "การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน ตัวอย่างของสหรัฐอเมริกา", หน้า 46-47.

2.3 สิทธิของผู้ต้องหาชั้นสอบสวน

กฎหมายของมลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกจับและถูกนำตัว ไปควบคุมไว้ที่สถานีตำรวจ ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะติดต่อกับทนายความของตนได้ เช่น กฎหมายของรัฐแมสซาชูเซตส์ มีบทบัญญัติระบุให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่จะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบโดยทันทีที่มาถึงสถานีตำรวจ ถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่จะโทรศัพท์ติดต่อกับทนายความของตน และผู้ต้องหามีสิทธิตามกฎหมายที่จะใช้โทรศัพท์ติดต่อได้ภายในหนึ่งชั่วโมงหลังจากได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิดังกล่าวแล้ว กฎหมายบางรัฐ เช่น นิวแฮมป์เชียร์ ถึงกับมีบทบัญญัติระบุให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะต้องถามนามของทนายความของผู้ต้องหา และเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานจะต้องจัดการแจ้งให้ทนายความของผู้ต้องหาได้ทราบถึงการจับกุม และถูกควบคุมตัวของผู้ต้องหาด้วย

เมื่อทนายความได้รับทราบถึงการถูกจับของผู้ต้องหาแล้ว กฎหมายของรัฐ เช่น โคโลราโด มีบทบัญญัติอนุญาตให้ทนายความมีสิทธิที่จะพบและปรึกษากับผู้ต้องหาได้ โดยลำพังสองต่อสองที่สถานีตำรวจ การพบและปรึกษาอาจทำได้หลายครั้งตามควรแก่กรณี

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda ว่า ก่อนเริ่มการสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีหน้าที่สอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า²⁶

- (1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้
- (2) ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมาอาจใช้เป็นพยานยันนแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาล
- (3) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน
- (4) หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนาย

ความให้แก่ผู้ต้องหาก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหามีความประสงค์เช่นนั้น

ในคดีสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นปกติแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจจะเป็นผู้แจ้งให้อัยการทราบและอัยการซึ่งในบางท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา 24 ชั่วโมง จะมาร่วมสอบสวนด้วยในเวลาไม่นานนักหลังจากที่ผู้ต้องหาถูกจับ

²⁶ เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์, "การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน ตัวอย่างสหรัฐอเมริกา". หน้า 48-49.

2.4 การจับ คืบ ยึด

เพื่อให้การจับ คืบ หรือยึด เป็นไปโดยชอบธรรมตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ ตำรวจต้องขอหมายจับจากศาลก่อนที่จะลงมือกระทำการนั้น ในกรณีนี้กฎหมายบางรัฐในสหรัฐอเมริกาได้ระบุบังคับให้ตำรวจต้องขอความเห็นชอบเบื้องต้นจากอัยการเสียก่อน จึงจะนำคำร้องขอหมายไปให้ศาลออกหมายได้ มิฉะนั้นแล้วศาลจะ ออกหมายให้มิได้ บทบัญญัตินี้มีผลให้อัยการมีส่วนในการควบคุมใช้อำนาจของตำรวจอย่างใกล้ชิด (ของไทยในปัจจุบันอัยการเป็นผู้ให้ความเห็นชอบในการออกหมายจับ โดยได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวงมหาดไทย) เป็นการป้องกันการให้การออกหมายโดยปราศจากเหตุอันควรให้โดยยากขึ้น ถ้าจะให้ศาลเป็นผู้ควบคุมแต่ฝ่ายเดียวความผิดพลาดอาจเกิดขึ้นได้ เพราะศาลอาจจะไม่สามารถควบคุมคำขอออกหมายของตำรวจได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีหลักให้มีการออกหมาย

อย่างไรก็ดี บทบัญญัติข้างต้นจะใช้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีหลักให้มีการออกหมายในทุกๆ กรณีที่มีการจับ คืบ และยึดเกิดขึ้น ในทางปฏิบัติแล้วในสหรัฐอเมริกา การออกหมายถึงเป็นข้อบกพร่องมากกว่าจะเป็นหลัก เพราะมีหลายกรณีที่ตำรวจสามารถดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องมีหมายแต่อย่างใด ในกรณีดังกล่าวอัยการก็มีโอกาสที่จะควบคุมตำรวจก่อนการจับ คืบ และยึดได้น้อย การควบคุมขั้นต่อไปจะเกิดขึ้นได้ก็หลังจาก จับ คืบ และยึด นั้น ๆ แล้ว

2.5 การไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มีข้อ

ในสหรัฐอเมริกา ศาลไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มีข้อ อาจมีผลอันสำคัญยิ่งในแง่ของการยับยั้งมิให้เจ้าพนักงานตำรวจกระทำการอันไม่ชอบธรรมต่อผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมตัวอยู่ ทั้งนี้เพราะเท่ากับว่าเจ้าพนักงานตำรวจจะ ไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆ จากการกระทำนั้นเลย การสอบสวนที่กระทำไปถือว่าเป็นการเสียเปล่า พยานหลักฐานทุกชิ้นที่ได้มาโดยทั่วไปแล้วจะนำมาใช้แก่จำเลยในศาลมิได้

การสอบสวนโดยมีข้อนั้นมีหลายกรณีด้วยกันคือ

(1) การสอบสวนถือว่ามิชอบ เพราะลักษณะของการสอบสวนหรือสภาพแวดล้อมของการสอบสวนนั่นเอง

หากพนักงานสอบสวนใช้กำลังบังคับ หรือข่มขู่ผู้ต้องหา หลอกลวงผู้ต้องหา หรือให้สัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดกับผู้ต้องหา และโดยผลแห่งการนั้นผู้ต้องหาให้การอย่าง

ใด ๆ ออกมา คำให้การนั้นจะรับฟังไม่ได้

นอกจากนั้นยังมีกรณีอื่น ๆ อีกที่อาจจะมิผลทำให้คำให้การของผู้ต้องหา
รับฟังไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีการกระทำอันมิชอบดังกล่าวข้างต้นเลยก็ตาม เช่น การสอบสวนผู้ต้อง
หาที่กำลังเจ็บไข้ไม่สบาย หรืออายุน้อยเกินไป หรือความรู้สึกผิดชอบดีน้อยกว่าคนปกติธรรมดา จะ
เห็นได้ว่า ในสหรัฐอเมริกา²⁷ ให้สิทธิหรือคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างเต็มที่ หากนำมาใช้บังคับ
ในเมืองไทยทั้งหมดแล้วแทบจะไม่มีทางที่จะสอบสวนดำเนินคดีเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องลงโทษ
ได้เลย ซึ่งจะได้กล่าวเปรียบเทียบความแตกต่างต่อไป

(2) การสอบสวนถือว่ามิชอบ เพราะกระทำไปในระหว่างที่มิได้มีการปฏิบัติ
ตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง

กรณีที่ไม่นำตัวผู้ต้องหา ไปยังศาล ในกำหนด เช่นตามบทบัญญัติที่ระบุให้
มีการนำตัวผู้ต้องหา ไปยังศาล "โดยมิชักช้า" หรือ "ภายใน 24 ชั่วโมง" หรือ "ภายใน 48 ชั่วโมง"
ก็ดี หรือกรณีที่มิยอมให้ผู้ต้องหาใช้สิทธิบางอย่าง เช่น กฎหมายของหลายมรัฐมีบทบัญญัติ
อนุญาตให้ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมใช้โทรศัพท์ติดต่อกับญาติมิตร หรือหนายความได้ การไม่ยินยอมให้ผู้
ต้องหาใช้สิทธิดังกล่าว จึงจะต้องมีบทบัญญัติลงโทษไว้ ในแง่ของการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานนั้น
ศาลของรัฐแมสซาชูเซตต์ จึงใช้มาตรการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาภายหลังจากการที่ผู้
ต้องหาถูกปฏิเสธ ไม่ยินยอมให้ใช้สิทธิดังกล่าว²⁷

กรณีที่มิปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ Miranda คำเตือน 4 ข้อ ซึ่งจะ
ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาก่อนเริ่มทำการสอบสวนดังกล่าวมาแล้วในตอนต้น มีความมุ่งหมายที่จะกระตุ้น
เตือนให้ผู้ต้องหา ได้ตระหนักถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้ รวมทั้งการเป็น
การเตือนให้ผู้ต้องหา ได้ทราบถึงผลเสียของการกล่าวถ้อยคำอย่างใดออกมาและเป็นการเตือนให้
ทราบอีกด้วยว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้หนายของตน หรือหนายความที่ทางการจัดหาให้มาร่วมคัม
ครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การใด ๆ ในระยะเวลาใด ๆ ในระหว่างการสอบสวนด้วย²⁸

²⁷ เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์, "บทบาทของอัยการในการควบคุมอำนาจตำรวจในสหรัฐ
อเมริกา", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (กันยายน 2521), หน้า 12, 52-53.

²⁸ เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์, "บทบาทของอัยการในการควบคุมอำนาจตำรวจในสหรัฐ
อเมริกา", หน้า 56.

2.6 การสอบสวนเบื้องต้น

การสอบสวนในระบบของสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือการสอบสวนเบื้องต้น และการสอบสวนต่อเนื่อง ที่ต้องมีดังนี้เพราะอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของตำรวจอเมริกันไม่เหมือนกับตำรวจไทย ซึ่งนายตำรวจชั้นนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป จึงจะมีอำนาจในการสอบสวน แต่ตำรวจอเมริกัน ตำรวจชั้นพลตำรวจสายตรวจก็มีอำนาจสอบสวนได้

การสอบสวนเบื้องต้นเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจคนแรกที่ไปถึงสถานที่เกิดเหตุก่อน ซึ่งส่วนใหญ่จะมักจะ ได้แก่ ตำรวจสายตรวจทั่ว ๆ ไป และในบางแห่งก็จะมอบให้ตำรวจสายตรวจทำการสอบสวนคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่เป็นปัญหาบางประเภทจนเสร็จสิ้นคดี

การสอบสวนเบื้องต้นนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจับกุมผู้กระทำผิด ณ สถานที่เกิดเหตุ หรือขณะที่หลบหนีจากสถานที่เกิดเหตุ และการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ตลอดจนจัดทำบันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ทำแผนที่เกิดเหตุ และรวบรวมพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุไว้ นอกจากนี้จะต้องสอบสวนพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ถึงตัวทนายหรือนักกฎหมาย ยานพาหนะและทิศทางหนีของคนร้ายเพื่อสั่งการสกัดจับ ซึ่งจะต้องรีบเสาะหาพยานและจัดบันทึกปากคำไว้ หากไม่สามารถทำได้ก็ต้องจดชื่อที่อยู่ไว้เพื่อติดตามมาสอบสวนปากคำต่อไป²⁹ ในคดีที่สำคัญหรือเป็นนโยบายของบางหน่วย ขณะที่ตำรวจฝ่ายสายตรวจกำลังดำเนินการอยู่ ณ สถานที่เกิดเหตุอยู่นั้น พนักงานสอบสวนจากหน่วยสืบสวนสอบสวนก็เดินทางมายังสถานที่เกิดเหตุภายหลัง และร่วมทำการสอบสวนในที่เกิดเหตุต่อจากที่ตำรวจสายตรวจได้กระทำไว้แล้วด้วย เพราะการตรวจสถานที่เกิดเหตุถือว่าเป็นจุดรวมของการสอบสวนเบื้องต้นอันสำคัญที่สุดในการสอบสวน ย่อมเป็นที่สนใจของผู้ที่จะทำหน้าที่การสอบสวนในขั้นต่อเนืองด้วยเช่นเดียวกัน แต่ไม่จำเป็นที่พนักงานสอบสวนจากหน่วยสืบสวนสอบสวนจะต้องทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกับหน้าที่ของตำรวจสายตรวจ ที่ทำหน้าที่สอบสวนเบื้องต้นที่ได้กระทำไปแล้ว แต่จะต้องประสานกันและคอยรับช่วงงานสอบสวนมาเพื่อจะได้ดำเนินการสอบสวนในขั้นต่อเนืองอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

²⁹Pual B. Weton and Kenneth M. Wells, Criminal Investigation : Basic Perspectives, pp. 7-8.

2.7 การสอบสวนต่อเนื่อง

การสอบสวนต่อเนื่องนั้น เริ่มต้นจากจุดที่การสอบสวนขั้นต้น ได้เสร็จสิ้นแล้ว และได้รับการตรวจสอบพบพยานผู้ให้เบาะแสที่เรียบร้อยแล้ว การสอบสวนต่อเนื่องจะรวมไปถึงการดำเนินการทั้งหลายอื่นที่จะเป็นเพื่อที่จะระบุหาตัวผู้กระทำผิด และจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี ตลอดจนทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานจนคดีเสร็จสิ้นสมบูรณ์

เพื่อให้เข้าใจง่ายเข้า การสอบสวนต่อเนื่องนี้หมายถึงการปฏิบัติการหรือดำเนินการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ³⁰

- 1) ดำเนินการต่อไปจากงานที่กระทำค้างไว้จากการสอบสวนขั้นต้นและริเริ่มหรือดำเนินการสืบสวนสอบสวนต่อไปอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับร่องรอยหลักฐานที่จะนำไปสู่การระบุตัวผู้กระทำผิด และผู้ร่วมกระทำผิด (ถ้ามี)
- 2) คิดทบทวนหลักฐานวิธีการต่าง ๆ ในคดี เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบหรือแผนของการประกอบอาชญากรรม
- 3) วิเคราะห์ความสำคัญของพยานหลักฐาน และข่าวสารที่ได้มาในแง่ความถูกต้องในด้านกฎหมาย
- 4) เสาะหาต่อไปซึ่งพยานบุคคล ทำการติดต่อไว้ซึ่งพยานที่สอบปากคำไว้แล้วในระหว่างการสอบสวนเบื้องต้น และทำการสอบสวนปากคำพยานที่หาได้มาใหม่ หรือสอบปากคำเพิ่มเติมพยานที่มีอยู่แล้ว
- 5) ติดต่อกับเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน และประเมินค่ารายงานการตรวจพิสูจน์วัตถุพยาน
- 6) ระบุตัวผู้กระทำผิด และผู้ร่วมกระทำผิด
- 7) สืบสวนที่อยู่ และทำการจับกุมผู้กระทำผิด หรือผู้สมคบถ้ามี
- 8) ทำการเฝ้าสังเกตการณ์ และซักถามปากคำผู้ต้องสงสัย เพื่อรวบรวมหลักฐาน

³⁰Pual B. Weton and kenneth M. Wells, Criminal Investigation : Basic Perspectives, pp.10.

9) เสนอแผนงทดสอบส่วน หากไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดได้ในเวลาอันสมควร

10) เตรียมสำนวนการสอบสวน และหารือพนักงานอัยการ ระยะเวลาอันสมควรที่คาดหวังว่าจะสามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้นั้นขึ้นอยู่กับความรุนแรงและความสลับซับซ้อนของคดีที่เกิดขึ้น แต่เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนจนหมดสิ้นกระบวนการความแล้ว ก็ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะ เสนอความเห็นว่าการสอบสวนของนั้น ๆ คดีควรจะงดไว้ก่อนหรือปิดการสอบสวนได้แล้ว

2.8 การเตรียมสำนวนการสอบสวน

การเตรียมสำนวนการสอบสวนคดีเป็นการดำเนินการที่มีระเบียบแบบแผนคล้าย ๆ กับการเตรียมสำนวนการสอบสวนของไทย คือ ประกอบรายงาน เอกสารคำให้การของกลาง และข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้ในระหว่างการสอบสวนเอกสารและพยานหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องจัดให้เข้าระเบียบ นอกจากนั้นจะต้องจัดทำรายงานสรุปย่อของพยานหลักฐานแต่ละอย่าง ซึ่งรายงานสรุปนี้เป็นการเขียนอย่างย่อ โดยไม่มีความเห็นของพนักงานสอบสวนเข้าไปปะปนอยู่ คือ กล่าวเฉพาะข้อเท็จจริงเท่านั้น รายงานสรุปย่อนี้ก็คือ การสรุปหลักฐานต่าง ๆ ทั้งหมดที่มีอยู่ในสำนวนการตรวจสอบโดยวิธีปฏิบัติแล้ว พนักงานสอบสวนก่อนจะสรุปสำนวนการสอบสวนมักจะหารือกับเพื่อนร่วมงานเพื่อเตรียมจัดทำสำนวนการสอบสวนการเรียงสำนวนการสอบสวนอาจจะเรียงได้ทั้งในรูปของความสำคัญของพยานหลักฐาน ซึ่งคล้ายกับของไทย หรืออาจจะเรียงตามระยะเวลาก่อนหลัง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ได้ และอาจจัดแยกออกเป็นหมวดหมู่ตามความสะดวกได้ การจัดเรียงสำนวนให้เห็นความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันโดยแยกเป็นส่วน ๆ จะช่วยพนักงานสอบสวนให้สามารถหลีกเลี่ยงความสับสนในการสอบสวนและจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการตรวจสำนวนด้วย

2.9 คุณลักษณะของพนักงานอัยการและตำรวจ

โดยปกติการใช้ดุลยพินิจในการสั่งคดีว่า เรื่องใดคดีใดควรฟ้องร้องหรือไม่ใช้เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจ แต่เป็นความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมิใช่เพียงแต่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอาญาเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้อำนาจและดุลยพินิจอย่างกว้างขวางในการที่จะมีความเห็น ซึ่งมักจะมมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพ

และผลงานของตำรวจด้วย เมื่อสำนวนการสอบสวนเข้ามาถึงสำนักงานของพนักงานอัยการ สำนวนจะถูกตรวจสอบ และหากจะต้องมีการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานอัยการก็จะมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนของสำนักงานอัยการนั้นเองดำเนินคดี (ซึ่งต่างระบบของไทย พนักงานอัยการเมื่อตรวจสำนวนแล้ว เห็นควรจะสอบสวนเพิ่มเติม ก็จะสั่งการให้มาให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้)

ก่อนที่เห็นความเห็นเกี่ยวแก่คดีใด พนักงานอัยการมักจะมีการประชุมหารือกับพนักงานสอบสวน และพยานบุคคล นอกจากนั้นพยานวัตถุ และรายงานการตรวจพิสูจน์ต่าง ๆ จะได้รับการทบทวนตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบ หากเป็นคดีฆาตกรรม พนักงานชั้นผู้ตรวจพิสูจน์และนายแพทย์ที่ทำการตรวจพิสูจน์หาสาเหตุการฆาตกรรมจะถูกเรียกมาประชุมหารือด้วย จากนั้นแล้วพนักงานอัยการซึ่งจะมีความเห็นว่าควรฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ หากมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องก็จะแสดงผลไว้อย่างชัดเจน ในระบบกระบวนการยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา การตัดสินใจที่จะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้กระทำความผิด มิได้ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมไว้ และความสำคัญทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้น ๆ อย่างเดียวแต่อย่างใด ปัจจัยภายนอกอื่น ๆ และความต้องการของฝ่ายรักษากฎหมายอาจจะ เป็นปัจจัยชี้แนะได้ในบางคดีว่า ไม่ควรจะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล โดยไม่ต้องพิจารณาในแง่ที่ว่าคดีมีหลักฐานพอฟ้องหรือไม่ ในบางกรณีพนักงานอัยการอาจจะกันผู้ต้องหาสำหรับเป็นพยาน สำหรับไว้ดำเนินคดีกับอาชญากรรมสำคัญ ๆ ได้ การกันผู้ต้องหาเป็นพยาน ในระบบอเมริกันเป็นอำนาจของพนักงานอัยการมิใช่อำนาจของพนักงานสอบสวนเช่นระบบของไทย นอกจากนั้นเพื่อประโยชน์ของสังคมในการที่จะไม่ต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรของรัฐ หรือในกรณีที่เป็นการผิดครั้งแรก หรือผู้กระทำความผิดอยู่ในภาวะจิตใจไม่ถูกบีบคั้น พนักงานอัยการอาจจะยอมให้ผู้ต้องหารับสารภาพในความผิดข้อหาต่ำ โดยไม่ต้องเสียเวลาพิจารณาหาคดีซึ่งผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษเล็กน้อย หรือรอการลงอาญาได้

ได้เคยกล่าวไว้แล้วว่า ในระหว่างการสอบสวนคดีที่สำคัญ ๆ ก่อนที่จะถึงขั้นตอนของการฟ้องร้องผู้ต้องหาต่อศาล พนักงานอัยการจะเข้ามาตรวจดูสำนวน หรือพยานหลักฐานในคดีจากพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจได้ และในขณะที่เดียวกันก็เป็นไปได้ที่พนักงานอัยการจะเข้ามาตรวจดูสำนวนการสอบสวนและหลักฐานต่าง ๆ ทางคดีระหว่างการสอบสวนก่อนที่จะมีการจับกุมผู้ต้องหา เสียด้วยซ้ำ แต่นั่นละพนักงานสอบสวนซึ่งคุ้นเคยกับขนบธรรมเนียมเดิมของการแยกกันอย่างค่อนข้างเด็ดขาด ของหน้าที่พนักงานสอบสวนและหน้าที่พนักงานอัยการย่อมไม่ค่อยจะร้องขอ

หรือเต็มใจที่จะให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีในระยะของการสอบสวนนี้ นอกจากนั้น ในคดีที่พนักงานสอบสวนลงความเห็นว่า จะไม่สามารถหาหลักฐานเพิ่มเติม หรือทำอะไรต่อไปได้อีกแล้ว หรือองค์การสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการนอกจากจะใช้เจ้าหน้าที่ในสำนักงานอัยการดำเนินการได้แล้ว พนักงานอัยการยังอาจเปิดคดีได้โดยใช้อำนาจในการสืบสวนสอบสวนของคุณละสุกขุนเปิดคดีที่ตำรวจสั่งปิด โดยอาศัยอำนาจของคุณละสุกขุนซึ่งมีอำนาจในการที่ออกหมายเรียกและสอบปากคำภายใต้คำสาบานได้

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า โดยหลักการแล้วพนักงานอัยการเท่านั้นเป็นผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสั่งคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งก็เช่นเดียวกับระบบการดำเนินคดีของไทย แต่ในทางปฏิบัติในระบบของอเมริกัน ก่อนที่พนักงานสอบสวนจะรายงานหรือส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะใช้ดุลยพินิจในเรื่องคดีนี้กว้างขวางพอสมควร กล่าวคือ พนักงานสอบสวนซึ่งแน่นอนจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับการทำงานและความเห็นของพนักงานอัยการเสมอ ย่อมทราบได้ว่าในคดีใดมีหลักฐานเพียงพอที่พนักงานอัยการควรจะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ คดีใดที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าไม่น่าจะต้องทำการสอบสวนต่อไป เพราะไม่มีหลักฐานที่จะฟ้องร้องต่อผู้ต้องหา ในระบบอเมริกันพนักงานสอบสวนก็จะลงความเห็นยุติการสอบสวนโดยไม่มีคำสั่งสำนวนให้พนักงานอัยการตรวจเลย ดังนั้นสำนวนคดีที่มาสู่พนักงานอัยการมักจะเป็นคดีที่จะลงเอยด้วยการสั่งฟ้องศาลทั้งสิ้น แต่ก็ไม่ใช่เป็นวิธีปฏิบัติที่ผิดปกติธรรมดาอะไร ถ้าหากพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจมักจะส่งสำนวนต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่าไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีได้มายังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการใช้ดุลยพินิจตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่การปฏิบัติเช่นนี้จะมักกระทำกันแต่เฉพาะในเรื่องคดีที่สำคัญ ๆ หรือเป็นคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไปเท่านั้น อย่างไรก็ตามอาจสรุปได้ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้อัยการมีหน้าที่สอบสวนคดีอาญาควบคุมดูแลกิจการของตำรวจด้านการสอบสวนคดีอาญา และมีอำนาจฟ้องคดีอาญา³¹

³¹ กุลพล พลวัน, "ระบบการดำเนินคดีอาญา โดยอัยการในประเทศไทย", อัยการนิเทศ, ปีที่ 9, ฉบับที่ 101, (พฤษภาคม 2529), หน้า 80.

3. ระบบการสอบสวนของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่เริ่มใช้ระบบประมวลกฎหมายมาตั้งแต่สมัยนโปเลียน คือตั้งแต่ ค.ศ. 1810 และยังคงแก้ไขปรับปรุงใช้อยู่จนทุกวันนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสฉบับเดิมก็เช่นเดียวกัน ใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1808 เพิ่งจะยกเลิกใช้ฉบับใหม่แทนเมื่อ ค.ศ. 1959 นี้เอง แต่หลักการส่วนใหญ่ก็ยังคงเหมือนฉบับเดิม และหลักการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสนี้ เป็นแบบฉบับของกฎหมายประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปหลายประเทศ เช่น ประเทศเยอรมัน เบลเยียม สวิต อิตาลี สเปน กรีซ อิสราเอล เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น³²

หลักพื้นฐานของวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสถือว่า บรรดาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความผิดและบุคคลิกภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องนำเสนอต่อศาลเพื่อการวินิจฉัยชี้ขาดเป้าหมายดังกล่าวจะกระทำให้สำเร็จผลได้ โดยอาศัยการสอบสวนก่อนที่จะมีการไต่สวนคดีอาญา (Pre-trial Inquiries) การสอบสวนดังกล่าวเป็นการสอบสวนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดีและเกี่ยวกับลักษณะ และบุคคลิกภาพของผู้ต้องหา โดยได้กำหนดความรับผิดชอบในการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นตอนนี้แก่พนักงานอัยการหรือผู้พิพากษาผู้มีอำนาจสอบสวน แล้วแต่กรณี แทนที่จะปล่อยให้เป็นที่รับผิดชอบของคู่ความในคดีนั้นดังเช่นระบบกล่าวหาของประเทศอังกฤษ

ขั้นตอนการสอบสวนก่อนการไต่สวนคดีในศาลนั้นมีความสำคัญมาก ในทุกคดีตกเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย แต่ในคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีอื่นที่พนักงานอัยการเสนอการสอบสวนในชั้นต้นนี้จะต้องกระทำโดยผู้พิพากษาซึ่งเรียกว่า "ผู้พิพากษาผู้มีหน้าที่ไต่สวนมูลกรณี" (judge d'instruction) ด้วยอีกชั้นหนึ่ง การสอบสวนเกี่ยวกับความผิดของผู้ต้องหาในชั้นนี้เป็นการสอบสวนในที่รโหฐานและจะกระทำไปพร้อมกับการสอบสวนพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีของผู้ต้องหาด้วย ในการนี้แม้ว่าผู้ต้องหาจะมีสิทธิไม่ตอบข้อซักถามของผู้พิพากษา และมีสิทธิที่จะไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ตนประสงค์จะยกขึ้นในชั้นไต่สวนคดีในศาลภายหลังก็ตาม แต่การไม่แสดงความจริงออกมาในชั้นสอบสวนนี้ จะมีผลให้ศาลตั้งข้อสงสัยในทางที่ไม่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหา

³² โทเม็น กัททริมย์, "การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส", อัยการนิเทศ, เล่มที่ 32, ฉบับที่ 2, หน้า 165.

หรือจำเลยนั้นในชั้นไต่สวนคดีในศาล

การที่ให้สืบสวนอย่างละเอียด เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานในชั้นต้นนี้ มีข้อ
 ด้อยอยู่ 2 ประการคือ

1) บรรดาข้อเท็จจริงทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา ได้ปรากฏแก่คู่
 ความและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องก่อนการไต่สวนคดี และในบางครั้งพยานหลักฐานที่รวบรวม
 ได้นั้นก่อให้เกิดถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำคดีไปสู่ศาลในที่สุด

2) เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏชัดเจนในชั้นสอบสวนเช่นนี้ ประเด็นระหว่างคู่ความ
 จึงถูกกำหนดแน่ชัดได้ในชั้นไต่สวนคดีในศาล ทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีโอกาสน้อยมากที่จะ
 แสดงพยานหลักฐานใหม่เพื่อเปลี่ยนแปลงประเด็นในระหว่างการไต่สวนคดีในศาล หากมีการ
 เปลี่ยนแปลงประเด็นได้ง่าย คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็จะแสดงพยานหลักฐานหักล้างได้โดยยากและตก
 เป็นฝ่ายเสียเปรียบ

แต่อย่างไรก็ดี ข้อเท็จจริงในชั้นสอบสวนก็ไม่ถือว่าเด็ดขาดทุกกรณีไป เพราะศาล
 ที่ไต่สวนคดีทำนั้นที่จะเป็นผู้วิเคราะห์พยานหลักฐานเหล่านี้ในชั้นไต่สวน ซึ่งจะกระทำโดยเปิดเผย
 ในสาธารณสถาน ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวนจะปรากฏโดยละเอียดใน "สำนวนการสอบสวน"
 (dossier) สำนวนนี้จะแสดงถึงความได้เปรียบเสียเปรียบของรูปคดีอย่างเที่ยงธรรม มิ
 ใช้ปรากฏแต่เฉพาะหลักฐานที่มีจดจำเลยอย่างแน่นหนาฝ่ายเดียว

ในชั้นไต่สวนคดีในศาล ศาลจะทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านการรวบรวมและวิเคราะห์
 พยานหลักฐานต่อจากพนักงานอัยการ หรือ "ผู้พิพากษา" ในชั้นสอบสวนก่อนนำคดีมาสู่ศาล โดยจะ
 ศึกษาสำนวนการสอบสวนตั้งแต่ก่อนทำการไต่สวนโดยตลอด ในชั้นไต่สวนนี้ก็คือว่าเป็นการไต่สวน
 จำเลยและสอบพยานบุคคลโดยตรง เพื่อให้ได้ความจริง มิใช่จะปล่อยให้โจทก์พิสูจน์ความผิดของ
 จำเลยได้โดยฝ่ายเดียวดังเช่นระบบกล่าวหาของประเทศอังกฤษ

3.1 ผู้มีอำนาจสอบสวน

เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของฝรั่งเศสจะมีอยู่ทั้งเจ้าหน้าที่
 ตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาแบบระบบไต่สวน
 ซึ่งหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการช่วยกันค้นหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดีอาญา และจะ
 กำหนดบทบาทความสัมพันธ์ของเจ้าพนักงานของรัฐไว้อย่างชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยว

กับความประสานสัมพันธ์ในองค์กรกระบวนการยุติธรรม ลักษณะเช่นนี้ อาจเรียกว่า การดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการปราบปรามอาชญากรรม)

เจ้าหน้าที่ตำรวจ

ตำรวจในฝรั่งเศสมีหลายกอง ดังนี้

Surete nationale อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

Gendarmrie อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

Municipal police อยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น

Campagnie Republicaine de Securite อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ตำรวจทุกกองจะมีข้าราชการตำรวจ 2 ประเภท คือ "ตำรวจฝ่ายคดี" (Judicial Police หรือ police judiciare) และ "ตำรวจฝ่ายปกครอง" (police administrative)

1) ตำรวจฝ่ายคดี มีอำนาจหน้าที่สืบสวนแสวงหาข้อเท็จจริง และสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนจับกุมผู้กระทำผิด ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ นั้น ตำรวจฝ่ายคดีถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้น (Procureur de la Republique) จนกระทั่งมีการสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นโดย judge d'instruction จึงตกไปอยู่ภายใต้การควบคุมของ judge d'instruction

ตำรวจฝ่ายคดีมี 2 ประเภท คือ (1) officers และ (2) ordinary members (agents) โดยฝ่ายแรกมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนมากกว่าฝ่ายหลัง

2) ตำรวจฝ่ายปกครอง มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและบังคับใช้กฎหมายทั่วไป โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เช่น เทศบาลหรือราชการส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

อนึ่ง ในการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนและสอบสวนนั้น ตำรวจฝ่ายคดีต้องอยู่ภายใต้การกำกับและควบคุมของพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้น โดยตำรวจไม่มีหน้าที่ทำสำนวนการสอบสวน

ส่วนและ ไม่มีอำนาจสั่งฟ้องหรือสั่ง ไม่ฟ้องคดี ตำรวจฝ่ายคดีกลับต้อง เป็นผู้ทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานตามการชี้แนะของอัยการ การ ไม่ปฏิบัติตามอัยการ มีผลทำให้ต้องถูกสอบสวนทางวินัย นอกจากนั้นตำรวจต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามสายงาน ของกองตำรวจแต่ละกองด้วย

พนักงานอัยการ

พนักงานอัยการของฝรั่งเศสที่มีบทบาทในการสอบสวนอย่างมาก ได้แก่ อัยการประจำศาลชั้นต้นทั้ง 3 ศาล (ศาลชั้นต้นของฝรั่งเศสมี 3 ประเภท คือ Cour d' Assises, Tribunal Corectionnel และ Triounal de police โดยแต่ละศาลจะรับฟ้องในคดีความผิดที่แตกต่างกันคือคดีอาชญากรรม คดีความผิดอาญา และ คดีความผิดลหุโทษตามลำดับ)

3.2 ระบบและโครงสร้างการสอบสวน

บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย และสังกัดอยู่ในหลายกระทรวง เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่จับกุมผู้กระทำผิดสังกัดอยู่ที่ในกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงกลาโหม ส่วนผู้ซึ่งทำหน้าที่สอบสวน ได้แก่ ส่วน ฟ้องคดีและตัดสินคดี จะสังกัดอยู่กับกระทรวงยุติธรรม การแบ่งหน้าที่ที่ปฏิบัติดังกล่าวนี้อาจสืบเนื่องมาจากการให้ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดอาญา ซึ่งจะไม่ถูกจับและสอบสวนโดยบุคคลเดียวกันซึ่งอาจทำให้เกิดดุลยอำนาจระหว่างการได้สวนและการจับกุม

อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมก็ไม่ถูกตัดอำนาจการสอบสวนเสียทีเดียวกฎหมายยังให้อำนาจที่จะกระทำ ได้ แต่เพียงการสอบสวนเบื้องต้นเพียง เพื่อที่จะทราบว่าผู้กระทำผิดเป็นใคร อยู่ที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร สำหรับข้อเท็จจริงแห่งการกระทำผิด ผู้มีอำนาจจับกุมคนทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานตามที่ผู้สอบสวนร้องขอเท่านั้น

ประชาชนโดยมากจะรายงานเกี่ยวกับอาชญากรรมไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อน แล้วตำรวจจึงรายงานต่อไปยังพนักงานอัยการประจำศาลอาญาชั้นต้น (Procureur de la Republique) ในกรุงปารีสและนครขนาดใหญ่ พนักงานอัยการดังกล่าวยืนยันที่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรายงานเกี่ยวกับอาชญากรรมต่อพนักงานอัยการทันที ไม่ว่ากรณีนั้นจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะบ่งชี้ตัวผู้ต้องหาหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะได้ติดตามผลการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ แต่ในต่างจังหวัดบางท้องที่ พนักงานอัยการให้ดูแลเพียงแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนพลุกรรม เว้นแต่จะเป็นคดีอาชญากรรมเท่านั้นจึงจะขอให้ตำรวจรายงานอัยการ

รายงานที่ตำรวจส่งให้พนักงานอัยการเรียกว่า "procedure" รายงานดังกล่าวมี 2 ส่วน ดังนี้คือ

- (1) บทคัดย่อ (rapport) ซึ่งระบุชื่อผู้ต้องหา รายละเอียดเกี่ยวกับตัวของผู้ต้องหา ข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิด และสรุปข้อเท็จจริงคดีโดยสังเขป
- (2) ขั้นตอนการสอบสวน (proces verbaux) ซึ่งระบุขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานโดยละเอียดทุกขั้นตอนเพื่อประโยชน์แก่การตรวจสอบของพนักงานอัยการ และสำหรับรายงานส่วนนี้มีแบบมาตรฐานกำหนดไว้แล้ว

การสอบสวนก่อนการไต่สวนคดี (Pre-trial Inquiries)

ในกระบวนการสอบสวนคดีก่อนการไต่สวนมี 3 กระบวนการดังนี้

- (1) l'enquete flagrante (สอบสวนโดยตำรวจและพนักงานอัยการ)
- (2) l'enquete preliminaire (สอบสวนโดยตำรวจและพนักงานอัยการ)
- (3) l'information judiciaire (การสอบสวนโดยผู้พิพากษา)

1) l'enquete flagrante

การสอบสวนตามกระบวนการ l'enquete flagrante จะกระทำได้เมื่อกรณีเข้าเงื่อนไข 3 ประการ ดังต่อไปนี้

- (1) ความผิดที่กล่าวหาเป็นความผิดประเภท "crime" (ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป) หรือความผิดประเภท "delits" (ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 1 วันถึง 2 เดือน หรือปรับตั้งแต่ 3-2,000 ฟรังก์ฝรั่งเศส)

(2) ความผิดดังกล่าวได้มีการตรวจพบในขณะที่กระทำความผิด หรือเพิ่งจะกระทำได้ไม่นานนัก จึงจะเรียกว่า "flagrant"

- (3) ความผิดดังกล่าวถูกรายงานต่อเจ้าหน้าที่ที่พบที่ปรากฏขึ้น

อย่างไรก็ดี เงื่อนไขข้อ (2) เป็นปัญหาที่ยากแก่การวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะไม่มีหลักเกณฑ์แน่ชัดที่จะพิจารณาว่า ระยะเวลาระหว่างการกระทำความผิดกับการตรวจพบจะห่างกันสักเท่าใด จึงจะถือว่าเป็นความผิดซึ่งเพิ่งกระทำได้ไม่นานนัก ฉะนั้นหากมีกรณีสงสัย พนักงานอัยการจะต้องเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องนี้

สาระสำคัญของกระบวนการสอบสวนแบบ l'enquete flagrant นี้ก็คือ ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี (Judicial Police) และพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้น (Procureur de la Republique) สืบสวนแสวงหาข้อเท็จจริงในฐานะที่เป็น "กรณีเร่งด่วน" (urgency) ตามกระบวนการเร่งด่วนนี้ เมื่อตำรวจฝ่ายคดีได้รับรายงานเกี่ยวกับอาชญากรรมดังกล่าว ก็จะต้องแจ้งพนักงานอัยการทันทีพนักงานอัยการที่ทางเลือก 2 ทาง คือ

(1) ส่งเรื่องให้ผู้พิพากษา judge d'instruction ทำการสอบสวนเบื้องต้นทันที ซึ่งมีผลให้พนักงานอัยการหมดอำนาจสืบสวน และตำรวจต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาดังกล่าวทันที

(2) ชะลอเรื่องไว้ 15-20 วัน แล้วรีบดำเนินการสอบสวนทันทีโดยควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ อย่างไรก็ดี ถ้าจับกุมผู้ต้องหาได้ ในกรณีที่เป็นความผิดประเภท "crimes" พนักงานอัยการก็จะส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดและบุคคลิกภาพของผู้ต้องหาต่อไป แต่ในกรณีที่เป็นความผิดประเภท "delits" หรือ "contraventions" พนักงานอัยการจะใช้ดุลพินิจที่จะส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาดำเนินการ (1) ก็ได้ถ้าเห็นสมควรหรือจะส่งฟ้องคดีเลยก็ได้

ในกรณีที่จับกุมตัวผู้ต้องหาไม่ได้ภายใน 20 วัน พนักงานอัยการต้องส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาดำเนินการสอบสวนต่อไป สำหรับความผิดประเภท "crimes" หรือเปลี่ยนกระบวนการสอบสวนใหม่เป็นกระบวนการ l'enquete preliminaire (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) สำหรับความผิดประเภทอื่นโดยสั่งให้ตำรวจดำเนินการสืบสวนสอบสวนต่อไปตามกระบวนการใหม่

สำหรับการสอบสวนตามกระบวนการ l'enquete flagrante นั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการรับผิดชอบการสอบสวนพนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(1) อำนาจทั่วไป พนักงานอัยการมีอำนาจไปตรวจยังสถานที่เกิดเหตุ และออกคำสั่งแก่ตำรวจฝ่ายคดีเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการอาจจะพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจว่ามีใครจะรับผิดชอบงานลักษณะใดสำหรับการสอบสวนคดีนี้ พนักงานอัยการอาจให้ข้อสังเกตและตั้งคำถามต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหนังสือ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวน พนักงานอัยการอาจสั่งให้ผู้ชำนาญการช่วยตรวจสอบพยานหลักฐานได้ (เช่น

ตรวจสอบลายมือ หรือพยานทางแพทย์ เป็นต้น)

(2) การชันสูตรพลิกศพ อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ โดยตรง สำหรับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพมีรายละเอียดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(3) การค้น และการยึดสิ่งของ อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการตามอำนาจหน้าที่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(4) การจับและขัง ตำรวจมีอำนาจสั่งห้ามมิให้บุคคลใดออกไปจากสถานที่เกิดเหตุได้จนกระทั่งตำรวจสืบสวนเบื้องต้นเสร็จแล้ว และถ้าหากว่าตำรวจเห็นว่าบุคคลใดอาจให้ความกระจ่างเกี่ยวกับการสอบสวนก็อาจขอให้บุคคลนั้นมาให้ถ้อยคำที่สถานีตำรวจหากบุคคลดังกล่าวไม่มา พนักงานอัยการมีอำนาจอนุมัติให้ตำรวจบังคับผู้นั้นมาให้ถ้อยคำได้

อนึ่ง อำนาจในการจับและควบคุมตัวผู้ต้องหา เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งประมวลกฎหมายกำหนดไว้เป็นรายละเอียด แต่อัยการมีอำนาจขยายเวลาควบคุมผู้ต้องหาได้

สำหรับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ในชั้นนี้ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกจับที่ถูกควบคุมตัว ได้รับการตรวจร่างกายจากแพทย์ได้ เพื่อประกันว่าผู้ต้องหาที่มีสุขภาพดีพอที่จะถูกควบคุมตัวต่อไป และเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ถูกจับจะไม่ถูกตำรวจกระทำการทารุณกรรม นอกจากนี้ กระทรวงยุติธรรมได้มีหนังสือเวียนแจ้งให้ตำรวจปฏิบัติต่อผู้ต้องหาตามมาตรฐานที่ระบุไว้ หากไม่ปฏิบัติตามก็จะได้รับโทษทางวินัย

(5) อำนาจของพนักงานอัยการในการสอบสวนผู้ต้องหา การสอบสวนผู้ต้องหาในชั้นนี้เพื่อพิจารณาว่าจะดำเนินคดีต่อไปหรือจะระงับเรื่อง การสอบสวนผู้ต้องหาจึงมิได้มุ่งหมายจะให้รับสารภาพ

2) l'enquete preliminaire

การสอบสวนตามกระบวนการ l'enquete preliminaire นี้ เป็นการสอบสวนคดี contravention หรือคดีอื่นที่มีใช้ flagrante offence ตามเงื่อนไข 4 ประการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

อำนาจสอบสวนของตำรวจและอัยการตามกระบวนการนี้แตกต่างจากอำนาจสอบสวนตามกระบวนการ l'enquete flagrante

3) l'information Judiciaire

การสอบสวนตามกระบวนการ l'information judiciaire นี้เป็นการสอบสวนโดยผู้พิพากษาที่เรียกว่า judge d'instruction การสอบสวนนี้เริ่มต้นเมื่ออัยการส่งเรื่องที่ถูกกฎหมายกำหนดหรือเรื่องที่ยังการเห็นสมควรมาให้ผู้พิพากษาดังกล่าวสอบสวนต่อหลังจากที่ยังการได้สอบสวนตามกระบวนการ l'enquete preliminaire หรือ l'enquete flagrante แล้ว

ผู้พิพากษาดังกล่าวทำงานเป็นอิสระจากการควบคุมของศาลหรืออัยการ ผู้พิพากษาดังกล่าวโดยมากได้รับแต่งตั้งจากผู้พิพากษาของ tribunal correction โดยคำแนะนำของ Conseil Superieur de la Magistrature และมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี โดยอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้

Judge d'Instruction มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญในการสอบสวนตามกระบวนการ l'information judiciaire ดังนี้

- (1) อำนาจออกหมายจับผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- (2) อำนาจควบคุมผู้ถูกจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- (3) อำนาจค้นเคหะสถาน เพื่อค้นหาพยานหลักฐานและยึดพยานหลักฐานทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- (4) อำนาจควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในการสืบสวนสอบสวนคดีดังกล่าว
- (5) อำนาจสอบผู้ต้องหา
- (6) อำนาจสอบพยานบุคคล
- (7) อำนาจเบิกความพยานบุคคลและหรือจำเลยต่อหน้ากันในกรณีที่คำพยานและหรือคำให้การของจำเลยขัดแย้งกัน
- (8) อำนาจสั่งให้ผู้ชำนาญการสอบพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้

(9) อำนาจทั่วไปในการรวบรวมพยานหลักฐานในทำนองเดียวกับอำนาจของพนักงานอัยการทั่วไป เช่น ไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น

(10) ทำรายงานสรุปสำนวนการสอบสวน

สำหรับการดำเนินการในห้องสอบสวนโดยผู้พิพากษาได้ส่วนนี้ การสอบสวนดำเนินการโดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและโดยลับ พนักงานธุรการมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาได้ส่วนในการบันทึกการสอบสวนผู้ซึ่งร่วมในการสอบสวนหรือได้ส่วน นอกจากผู้พิพากษาได้ส่วนและพนักงานธุรการแล้ว จะมีทหารหน่วยรักษาความสงบซึ่งนำตัวผู้กระทำผิดมา และนายความซึ่งผู้กระทำผิดแต่งตั้งให้เป็นผู้แก้ต่างคดี และได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ทนายความทำหน้าที่เป็นผู้ฟังการสอบสวนไม่มีสิทธิซักถามใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้อาจมีบุคคลอื่น ๆ ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาได้ส่วนให้ร่วมฟังการสอบสวนได้ แต่ไม่มีสิทธิซักถามเช่นเดียวกัน

3.3 ระยะเวลาของการควบคุมการสอบสวน

โดยเหตุที่พนักงานสอบสวนมีหน้าที่สอบสวนเบื้องต้นดังกล่าวแล้ว ในกรณีที่จับกุมผู้กระทำผิดได้ พนักงานสอบสวนจะสอบสวนเพียงเพื่อทราบว่าเป็นใคร มีภูมิลำเนาอยู่ที่ใดและประกอบอาชีพอะไร หากมีความจำเป็นจะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ทำการสอบสวนได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง

ถ้าหากมีร่องรอยที่ร้ายแรงและสัมพันธ์กับลักษณะที่จะก่อให้เกิดว่ามีหลักฐานในการกระทำความผิดต่อบุคคลใด หัวหน้าพนักงานสอบสวนต้องนำบุคคลนั้นไปยังพนักงานอัยการเมื่อครบ 24 ชั่วโมง และพนักงานอัยการอาจมีคำสั่งเป็นหนังสือ หรือขอให้ศาลสั่งอนุญาตให้ขยายเวลาต่อไปอีก 24 ชั่วโมง³³ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63 รวมแล้วพนักงานสอบสวนจะควบคุมผู้ต้องหาเพื่อทำการสอบสวนได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง ต่อจากนั้นต้องส่งมอบตัวผู้ต้องหาให้ผู้พิพากษาได้ส่วนต่อไป ในกรณีเช่นนี้ผู้พิพากษาได้ส่วนอาจอนุญาตให้มี

³³ โกเมน ภทรภิมย์, "อัยการฝรั่งเศส", ความรู้เกี่ยวกับงานอัยการ, (กรุงเทพมหานคร : กรมอัยการ, 2519), หน้า 47-48.

ประกันตัวชั่วคราว หรือออกหมายขังผู้ต้องหา ไปควบคุมตัวที่เรือนจำ³⁴

สิทธิของผู้ต้องหา ในชั้นสอบสวนหรือไต่สวน

กฎหมายฝรั่งเศสมุ่งให้สิทธิในการต่อสู้คดีและหลักประกันเสรีภาพ แนวคิดนี้มีอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาแก่ ๆ ของประเทศฝรั่งเศส เศรษฐบัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำผิด เช่น อนุญาตให้หนายความเข้ามาช่วยเหลือแนะนำในการต่อสู้คดี การอนุญาตให้หนายความเข้าร่วมในการพิจารณาตัดสินและการให้สิทธิคัดค้านการขยายเวลาการควบคุมตัว เป็นต้น

แต่สำหรับการดำเนินการในการสืบสวนสอบสวนเบื้องต้น หลักนิติศาสตร์ไม่ยอมรับสิทธิของหนายความที่จะเข้ามาดำเนินการแทนผู้กระทำผิด กับทั้งจะไม่ยอมให้ผู้กระทำผิดได้ติดต่อกับหนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมายด้วย หลักนิติศาสตร์นี้ได้ถูกนำไปวิจารณ์ถกเถียงกันมาก โดยเฉพาะสำหรับคดีอาญา นักอาชญาวิทยาและผู้เชี่ยวชาญทางอาญา ได้พิจารณาเห็นว่า ไม่ถูกต้องและไม่ยุติธรรมแต่ก็ไม่อาจคัดค้านแนวความคิดนั้นได้ จึงได้พยายามแก้ปัญหาโดยเรียกร้องให้มีผู้พิพากษาผู้ชำนาญสำหรับการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชญาวิทยาด้วย เพราะสภาพอาชญากรรมนั้นซับซ้อนเป็นปัญหายุ่งยากที่ทำให้ผู้พิพากษา ซึ่งมีหน้าที่ตัดสินคดีไม่อาจเข้าถึงแก่นแท้ของอาชญากรรมนั้น

เนื่องจาก เหตุที่หลักนิติศาสตร์ไม่ยอมรับสิทธิของผู้กระทำผิดที่จะมีโอกาสต่อสู้คดีในชั้นสอบสวนได้ นักอาชญาวิทยาและผู้เชี่ยวชาญทางอาญา จึงเรียกร้องให้มีผู้พิพากษาผู้ชำนาญเข้ามาดำเนินการในชั้นสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดี และให้หลักประกันแก่เสรีภาพของบุคคลซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่นักนิติศาสตร์ แต่เพื่อไม่ให้ขัดกับหลักนิติศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น กฎหมายวิธีพิจารณาของประเทศฝรั่งเศส จึงบัญญัติให้มีผู้พิพากษาไต่สวนทำหน้าที่ไต่สวนคดีอาญา วิเคราะห์วิจัยการกระทำผิดอาญา รวมทั้งศึกษามูลเหตุแห่งการกระทำผิดและภาวะแวดล้อมของผู้กระทำผิดก่อนที่นำคดีสู่ศาลตัดสิน แต่ยังไม่ยอมให้มีหนายมายุ่งเกี่ยวหรือนั่งฟังการสอบสวนโดยยึดหลักนิติศาสตร์ดังกล่าวแล้ว

³⁴พ.ต.อุสาห์ โกมลปานี, ระบบผู้พิพากษาไต่สวน (Judge's Instruction) ของฝรั่งเศส, คำบรรยายชั้นปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 9.

3.4 จุดเด่นของการใช้ระบบผู้พิพากษา ใต้สวน

ระบบการสอบสวนคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสมีลักษณะแปลก เด่นที่น่าสนใจ คือผู้พิพากษา ใต้สวนที่หน้าที่สอบสวนคดีอาญา เอง ซึ่งอาจจะรับช่วงต่อจากที่ตำรวจสอบสวนเบื้องต้น แล้วส่งมา หรือเป็นกรณีที่ผู้พิพากษา ใต้สวนอาจรับคำร้องเรียน (การร้องทุกข์หรือคำกล่าว โทษ) ว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว ทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษา ใต้สวนดังกล่าว ทั้งนี้โดยอัยการหรือ หนายความยังไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง พนักงานสอบสวนทำหน้าที่สืบสวนดำเนิน การค้นหาพยานหลักฐาน ตามคำสั่งของผู้พิพากษา ใต้สวนเท่านั้น โดยผู้พิพากษา ใต้สวนรับผิดชอบในการสืบค้นตัวผู้กระทำผิด รวบรวมพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงแห่งการกระทำผิดเพื่อชี้ขาดว่า คดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่ จะฟ้องผู้กระทำผิดยังศาลตัดสินได้หรือไม่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้หลักประกันสำหรับการดำเนินการที่ดี ของกระบวนการยุติธรรมและผู้พิพากษา ใต้สวนเป็นเจ้าของพนักงานซึ่งนั่งพิจารณาคดี (Magistrats de siege) ซึ่งไม่อาจถอดถอนได้เช่นเดียวกับผู้พิพากษาศาลตัดสินคดี (Judge de Judgement)

ดังนั้น ธุรูปการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสแบ่งงานออกเป็น 3 ฝ่าย คือ การฟ้องคดีเป็นหน้าที่ของอัยการ การตัดสินคดีเป็นหน้าที่ของศาลตัดสินคดี การรวบรวมและประเมิน พยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของศาล ใต้สวนซึ่งหน้าที่ทั้งสามนี้แยกจากกันโดยเด็ดขาด นอกจากนี้ยังมี ลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ มีตำรวจที่มีอำนาจสืบสวนจับกุมกว้างขวาง มีการควบคุมระบบการ สอบสวนอย่างรัดกุม และมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบในงานด้านสอบสวนฟ้องร้อง ต่อสภานิติบัญญัติ³⁵

4. ระบบการสอบสวนของประเทศเยอรมัน

ปัญหาการสอบสวนในเยอรมันไม่ใช่ปัญหาที่ว่า ใครควรมีอำนาจสอบสวน แต่เป็น ปัญหาที่ว่า ใครควรรับผิดชอบการสอบสวน ทั้งนี้เพราะหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาเป็นของอัยการ และตำรวจ อย่างไรก็ตามการดำเนินการของตำรวจนั้นถือว่าเป็นการดำเนินการเพื่ออัยการนั่นเอง ในเยอรมันจึงถือว่าเป็นการสอบสวนอัยการฟ้องร้อง เป็นกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ และ

³⁵อมร จันทรสมบูรณ์, อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ของไทย, หน้า 627-628.

ผู้รั้งผิดชอบในการดำเนินสอบสวนฟ้องร้องก็คืออัยการ

4.1 การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

แนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยในประเทศเยอรมันนี้ (และในประเทศสวิตเซอร์แลนด์อื่น ๆ) แตกต่างจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศอังกฤษ (และประเทศคอมมอนลธว์อื่น ๆ) กล่าวคือในประเทศอังกฤษนั้นมีความคิดพื้นฐานว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นเรื่องของประชาชนในประเทศอังกฤษจึงเป็น "การดำเนินคดีโดยประชาชน" (Popular Prosecution) เป็นกรณีเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง เหตุนี้การดำเนินคดีในศาลในประเทศอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ ระหว่างคู่ความ บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจึงมีน้อยศาลจะวางเฉย (Passive) ควบคุมการดำเนินคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์คล้ายกรรมการตัดสินกีฬา หน้าที่นำสืบก็ดี วิธีการสืบพยานตามระบบถามค้าน (Cross Examination) เหล่านี้เป็นสิ่งที่ตามมาโดยธรรมชาติจากแนวความคิดดังกล่าวนี้ทั้งสิ้น แต่ในเยอรมันหาได้เป็นเช่นที่กล่าวมานี้ไม่ การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันเป็น "การดำเนินคดีโดยรัฐ" (Public Prosecution) อันสืบเนื่องมาจากแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า การรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ³⁶ และรัฐมีองค์กรต่าง ๆ ในการดำเนินการคือ ศาล อัยการ ตำรวจ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ต้องร่วมมือกันในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ตลอดจนในการอำนวยความยุติธรรม ทนายเองก็ถือว่าเป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่จำเป็นในการอำนวยความยุติธรรม และมีภาระหน้าที่ร่วมค้นหาความจริงด้วย

4.2 การดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องในเยอรมันเป็นการดำเนินคดีตามกฎหมาย

หลักในการดำเนินคดีอาญาในเยอรมัน คือหลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อทราบว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ตำรวจและอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดี ถ้าไม่ดำเนินคดีมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 346 อย่างไรก็ตาม มีหลายกรณีที่อัยการอาจไม่ดำเนินคดีได้ เช่น กรณีเนื่องจากความเล็กน้อยของคดี กรณีเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ กรณีมีตกเป็นเหยื่อในความผิดฐานกรรโชกทรัพย์หรือรีดเอาทรัพย์ ฯลฯ เป็นต้น

³⁶ คณิศ ฅ นคร, "ปัญหาในการใช้ดุลยพินิจของอัยการ", วารสารอัยการ, ปีที่ 5, ฉบับที่ 57 (กันยายน 2525), หน้า 31.

4.3 ทัวไปเกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้อง

ดังกล่าวมาแล้วว่าการดำเนินคดีชั้นสอบสวนฟ้องร้องในประเทศเยอรมันอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ ฉะนั้นแม้ตามกฎหมาย ตำรวจจะมีหน้าที่ต้องติดตามการกระทำความผิดอาญาและต้องการกระทำอย่างไม่ชักช้า เพื่อป้องกันมิให้คดีต้องมึตม่นไปก็ตาม แต่ตำรวจก็มีฐานะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลืออัยการเท่านั้น ทั้งนี้ไม่ว่าการที่ตำรวจกระทำไปนั้นจะเป็นการต้องกระทำไปก่อนตามกฎหมายหรือกระทำตามคำสั่งของอัยการ ในกรณีที่กระทำไปก่อนตำรวจต้องส่งเรื่องราวให้อัยการโดยไม่ชักช้า กล่าวโดยสรุปก็คือ ในเยอรมันนั้นการเริ่มคดีที่ดี การดำเนินคดีไปก็ดี และการวินิจฉัยสั่งคดีที่ดี อัยการเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเองทั้งสิ้น

เจ้าหน้าที่ตำรวจประเทศเยอรมันไม่เป็นหน่วยงานที่ขึ้นอยู่กับอัยการ แต่ขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยของมลรัฐ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่กฎหมายกำหนดให้เป็น "เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ" ฉะนั้น เจ้าพนักงานตำรวจที่กฎหมายกำหนดให้เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการนี้จึงมีผู้บังคับบัญชา 2 ฝ่าย กล่าวคือ ผู้บังคับบัญชามายตำรวจโดยตรงฝ่ายหนึ่ง และอัยการอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตามในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการต้องฟังคำสั่งของอัยการเป็นลำดับแรก

4.4 ขอบเขตแห่งการสอบสวน

เมื่อพนักงานอัยการ ได้กล่าวว่ามี การกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าจะทราบจากการร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือโดยทางอื่น อัยการมีหน้าที่ต้องสอบสวนเพื่อวินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีนั้นหรือไม่ ในการสอบสวนนี้ อัยการมีหน้าที่ต้องรวบรวม ไม่เพียงแต่ข้อเท็จจริงที่ยังผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ต้องรวบรวมข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย และเพื่อการสืบแสดงในศาลต่อไป อัยการต้องระมัดระวังมิให้พยานหลักฐานสูญหายไป ยิ่งกว่านั้นกฎหมายยังกำหนดอีกว่าการสอบสวนของอัยการชอบที่จะต้องครอบคลุมถึงข้อเท็จจริงทั้งปวง ที่มีความสำคัญต่อการกำหนดสภาพบังคับสำหรับการกระทำนั้นด้วย ในการสอบสวนคดีอาญาดังกล่าวแล้วนั้นพนักงานอัยการอาจสอบสวนเองหรือมอบหมายให้ตำรวจดำเนินการแทนได้ และในกรณีที่อัยการมอบหมายให้ตำรวจดำเนินการแทนตำรวจมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของอัยการ ยิ่งกว่านั้นในกรณีจำเป็นในการสอบสวนอัยการอาจขอความช่วยเหลือจากศาลได้ด้วย

4.5 มาตรการบังคับในการดำเนินคดี

สำหรับ มาตรการบังคับในการดำเนินคดีมีอยู่สองส่วน คือ ส่วนที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินคดี และส่วนที่เป็นหลักประกันการบังคับโทษเฉพาะในส่วนที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินคดีนั้น มีมาตรการที่สำคัญคือการจับ การนำตัว การควบคุมตัว และการคืน ซึ่งนับเป็นมาตรการในการดำเนินคดีชั้น เจ้าพนักงานที่เป็นมาตรการหลัก

(1) การจับและการควบคุมตัว

การจับกุม นอกจากในกรณีความผิดซึ่งหน้า การที่จะจับกุมบุคคลใดจะต้องมีหมายจับของศาลในเยอรมันไม่ได้แยกการจับกับการควบคุมตัวผู้ถูกจับได้ หากแต่ตราใบที่เหตุที่จะให้จับ ได้มีอยู่ก็สามารถควบคุมตัวผู้ถูกจับได้

ส่วนของกรณีการควบคุมตัวระหว่างคดีกระทำ ได้เมื่อมีความสงสัยโดยสาเหตุอันควรว่าผู้ต้องหาทำความผิดอาญา และมีเหตุที่จะจับได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การควบคุมตัวได้หรือไม่ นั้น จะพิจารณาถึงสาระของเรื่องที่ต้องหาโทษหรือวิธีการ เพื่อความปลอดภัยที่จะใช้บังคับด้วย และจะกระทำ ได้ก็ต่อเมื่อ ไม่ เป็นการเกินความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

การออกหมายจับกระทำ ได้เมื่อมีเหตุที่จะจับ ได้ตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีข้อเท็จจริง เฉพาะแสดงว่า

- ก. ผู้ต้องหาหลบหนีหรือหลบซ่อนตัว
- ข. ผู้ต้องหาจะหลบหนี
- ค. ผู้ต้องหาจะ ไปยุ่ง เหยิงกับพยานหลักฐาน

นอกจากนี้ในคดีความผิด เกี่ยวเพศ เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาจะกระทำผิดซ้ำหาก ไม่ควบคุมตัวก็สามารถออกหมายจับมาควบคุมตัวได้

สำหรับความผิดต่อชีวิตนั้น อาจออกหมายจับมาควบคุมตัวได้ แม้จะไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับดังกล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตามในความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือโทษปรับสถานเดียวหรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกไม่สูงกว่ากำหนดดังกล่าว จะควบคุมผู้ถูกจับโดยอาศัยเหตุออกหมายจับกรณียุ่ง เหยิงกับพยานหลักฐานไม่ได้ และในกรณีนี้จะควบคุมเพราะ เหตุหลบหนีจะหลบหนีได้ก็ต่อ เมื่อผู้ต้องหา

- ก. หลบหนีมาแล้วครึ่งหนึ่ง หรือแหกคอกมาแล้ว
- ข. ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
- ค. ไม่สามารถแสดงตนได้ว่า เขาเป็นใคร

(2) การค้น

การค้นไม่ว่าจะเป็นการค้นสถานที่ หรือค้นตัวบุคคลย่อมกระทำได้ตามกฎหมาย แต่ในการดำเนินการค้นจะต้องอยู่ภายใต้หลักแห่งความเหมาะสม กล่าวคือ ต้องไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ

(3) การตรวจค้น

บ่อยครั้งที่ตำรวจมีความจำเป็นต้องตรวจค้นบุคคลหรือสถานที่เพื่อตรวจตรา การตรวจค้นที่ส่วนหนึ่ง เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินคดีและอีกส่วนหนึ่งเป็นมาตรการป้องกันปราบปรามของตำรวจ อำนาจตรวจค้นนี้กฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรง แต่ก็ถือกันว่าเป็นอำนาจที่สืบเนื่องมาจากบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับการค้น การยึด การจับ และการจับโดยไม่มีหมาย และจากอำนาจตามกฎหมายตำรวจ อย่างไรก็ตามอำนาจนี้จะใช้แก่ บุคคลที่มีได้เกี่ยวข้องเลยไม่ได้

4.6 จุดเด่นของระบบการสอบสวนเยอรมัน

เยอรมันมีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ได้วางรากฐานเบื้องต้นของการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐไว้เป็นปฐมปัญหาการประสานงานระหว่างตำรวจกับอัยการที่ดี ระหว่างอัยการกับศาลที่ดี แทบจะไม่เกิดขึ้นเพราะต่างฝ่ายต่างมอบภาระหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ตรงกันว่าตามกฎหมายนั้นต้องเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการ ในส่วนปัญหาทางด้านขวัญกำลังใจก็มีความพยายามที่จะให้เชื่อมโยงกันด้วย ดังจะเห็นได้จากการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันจึงมีประสิทธิภาพในการใช้เป็นมาตรการให้กฎหมายอาญามีผล ชื่อนี้ตรงข้ามกับทางปฏิบัติของเราเป็นอย่างมาก กล่าวคือแม้ตามกฎหมายการดำเนินคดีในประเทศเราจะเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ แต่ทางปฏิบัติเรามองว่าการสอบสวนเป็นอำนาจของตำรวจ เฉพาะการฟ้องร้องเป็นอำนาจของอัยการ จึงทำให้เกิดปัญหาการประสานงานขึ้นระหว่างหน่วยงานทั้งสองเป็นอันดับแรกและในทางปฏิบัติในศาลนั้น การดำเนินคดีก็เป็นการต่อสู้กันท่ามกลางการดำเนินคดีโดยประชาชนของอังกฤษ ทำให้เกิดปัญหาการประสานงานระหว่างอัยการกับศาล

ตามมาอีกเป็นอันดับสอง และข้อนี้เองเป็นที่มาของการยกฟ้อง เพราะเหตุทางเทคนิคเสมอ ๆ นอกจากนั้นศาลเองยังวางเฉยทั้ง ๆ ที่ตามกฎหมายมิได้เป็นเช่นนั้น หากแต่มีหน้าที่ต้องร่วมค้นหาความจริงด้วย³⁷ ซึ่งแตกต่างกับกระบวนการยุติธรรมของเรา

อย่างไรก็ดี เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นจะ เห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เยอรมันบัญญัติถึงการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐไว้ค่อนข้างละเอียดทุกกรณีไม่เปิดกว้างให้มีการใช้อำนาจอันมิชอบที่ปราศจากการควบคุม เช่นวิธีพิจารณาความอาญาของเรา³⁸

5. ระบบการสอบสวนของประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น มีต้นกำเนิดจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 และระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1949 ประวัติศาสตร์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นนั้น ได้มาจากการรวบรวมเอากฎหมายของยุโรป ของแองโกลอเมริกันเข้าด้วยกัน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลับเดิม นั้นมีแนวทางจากกฎหมายของประเทศเยอรมันทั้งหมดส่วนฉบับปี ค.ศ. 1948 ยังคงมีเนื้อหาสาระของกฎหมายเก่า แต่เน้นเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเข้าไปด้วย

5.1 การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

สิทธิของบุคคลส่วนใหญ่เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาและการพิจารณาคดีในศาล ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น

มาตรา 31 "การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่อาจกระทำได้ หรือการลงโทษในทางอาญาจะหาไม่ได้ นอกจากจะดำเนินการไปตามที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้" หรือ

³⁷ชวลิต โสภณวัฒน์, "กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ", หน้า 36.

³⁸คณิต ฌ นคร, "กรมสอบสวน : ทางแก้ความเดือดร้อนของประชาชนจริงหรือ" อัยการนิเทศ, ปีที่ 4, ฉบับที่ 1 (ธันวาคม 2523), หน้า 53.

มาตรา 33 "จะจับกุมบุคคลไม่ได้ นอกจากจะมีหมายจับ ซึ่งออกโดยพนักงานที่มีอำนาจเท่านั้น อันระบุนามผิดซึ่งบุคคลที่ถูกกล่าวหาในกระทำความผิด นอกจากเสียจากบุคคลนั้นถูกจับกุมตัวขณะกระทำความผิด"

มาตรา 34 "จะทำการควบคุมหรือกักตัวบุคคลไว้ไม่ได้ โดยไม่ได้มีการแจ้งข้อหาในทันทีแก่บุคคลนั้น หรือโดยไม่แจ้งสิทธิในเรื่องการที่จะได้รับการแต่งตั้งทนายช่วยเหลือ หรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร และในกรณีที่มิผู้ร้องขอ นั้น จะให้แสดงเหตุผลทันที ต่อศาลต่อหน้าบุคคลนั้น และต่อหน้าทนายของบุคคลดังกล่าวด้วย

ส่วนในกรณีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองขั้นพื้นฐานของบุคคลในฐานะผู้ต้องหา กฎหมายบัญญัติไว้ใน มาตรา 37 ซึ่งบัญญัติว่า "ในคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาย่อมสามารถใช้สิทธิในอันที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็วและอย่างยุติธรรม โดยต้องมีโอกาสนั่งฟังพยานต่าง ๆ มีสิทธิอ้างพยานของตนเอง โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายอีกทั้งสามารถรับการช่วยเหลือจากทนายความได้ หากปรากฏว่าผู้ต้องหาไม่สามารถจ้างทนายได้ด้วยตนเอง

หากปรากฏว่าบุคคลใดถูกกักขังหรือควบคุมตัวไว้ โดยไม่มีความผิด บุคคลดังกล่าวมีสิทธิเรียกค่าทดแทนความเสียหายได้ตามกฎหมาย (มาตรา 40 กฎหมายรัฐธรรมนูญ)

5.2 การสืบสวนสอบสวน

หน่วยงานสืบสวนสอบสวนขั้นต้น คือเจ้าพนักงานตำรวจและอัยการ ซึ่งจะต้องร่วมมือประสานงานกัน ตำรวจมีหน้าที่รับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาในขั้นแรก ส่วนพนักงานอัยการมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง พนักงานอัยการได้รับความคุ้มครองและมีอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ ดังนั้นจะถูกบังคับให้ออกหรือไม่ให้การกระทำตามหน้าที่ หรือถูกลดเงินเดือนในขณะที่ทำหน้าที่ตามกฎหมายหาได้ไม่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ไม่มีอำนาจที่จะสั่งการให้พนักงานอัยการดำเนินงานเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา หรือเกี่ยวกับความเห็นใดในทางพิจารณาคดี แต่สิ่งที่มีอำนาจกระทำได้คือ ให้คำแนะนำแก่อธิบดีกรมอัยการ

เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจทำการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาเสร็จแล้ว จะต้องส่งสำนวนและพยานหลักฐานที่มีอยู่ให้แก่พนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการย่อมมีอำนาจสั่งการให้เจ้าพนักงานตำรวจสอบสวนต่อไป หรือทำการสอบสวนด้วยตนเองจนได้ข้อความเพียงพอที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดีนั้นได้

แต่มีบางคดีที่พนักงานอัยการจะทำการสอบสวนคดีด้วยตนเอง โดยที่ไม่มี ตำรวจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย แต่มักจะเป็นคดีที่มีความสำคัญ หรือคดีทุจริตและประพฤติดมิชอบใน วงราชการ

5.3 หมายค้น

ศาลเป็นผู้ออกหมายค้นในกรณีที่จำเป็นจะต้องค้นบุคคล เคหะสถานสิ่งของ หรือสถานที่อื่นใดของผู้ต้องสงสัย ส่วนการค้นบุคคล เคหะสถาน สิ่งของ หรือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ต้อง สสงสัย จะต้องมียุติการซึ่งทำให้เชื่อได้ว่ามีสิ่งที่จะค้นอยู่ในนั้น หมายค้นตามกฎหมายจะต้องดำเนินการ โดยผู้ช่วยอัยการหรือพนักงานสอบสวน โดยได้รับความเห็นชอบศาล หรือศาลอาจสั่งให้เสมียน ศาลหรือพนักงานสอบสวนเป็นผู้นำหมายก็ได้ ในกรณีที่เห็นสมควร เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ ต้องหา

5.4 การจับกุม

โดยปกติศาลจะเป็นผู้ออกหมายจับ แต่มีบางกรณีอาจจับได้โดยไม่มีหมายได้ เช่น เมื่อพบว่าบุคคลดังกล่าวกำลังกระทำความผิดหรือ เป็นกรณีกระทำความผิดซึ่งหน้า ซึ่งเจ้าพนักงาน ตำรวจสามารถทำการจับกุมโดยไม่มีหมายได้ นอกจากนั้นหากมีเหตุอันน่า เชื่อว่า ผู้ต้องสงสัย ได้กระทำความผิดอาญาและ เห็นว่า ไม่มีเวลาพอที่จะ ได้หมายนั้นมา ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหน้าที่จะจับกุม ผู้ต้องสงสัย โดยออกหมายในภายหลัง

5.5 ภายหลังการจับกุม

เมื่อบุคคลใดถูกจับกุมแล้ว ตำรวจต้องแจ้งข้อหาให้เขาทราบทันทีและแจ้ง ให้ทราบด้วยว่า เขามีสิทธิที่จะ ได้พบกับที่ปรึกษาทนาย โดยจะต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาแสดงคำ อธิบายเหตุผลหากว่าเขาต้องการ และเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไปทันที หาก เชื่อว่ายังไม่มีความจำเป็นอื่นใดที่จะกักขังไว้ แต่หากมีความจำเป็นอื่น ตำรวจต้องรีบส่งตัวผู้ต้อง หา ไปยังที่ทำการของพนักงานอัยการ พร้อมด้วยพยานหลักฐานทั้งหมดภายใน 48 ชั่วโมง หลังการ จับกุม เมื่อพนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหามาแล้ว หากเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมต่อไป ก็ให้ปล่อยผู้ต้องหาทันที แต่ถ้าหากเห็นว่าต้องกักขังไว้ก่อนภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่รับตัวผู้ต้องหา มาจนถึง 72 ชั่วโมง หลังจากถูกจับกุม พนักงานอัยการต้องยื่นคำร้องขอฝากขังต่อศาลพร้อมเหตุผล ในการขอฝากขัง รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง หากไม่ทำการยื่นคำร้องภายในกำหนดเวลา จะต้อง

ปล่อยตัวผู้ต้องหาทันทีเมื่อศาลได้รับคำร้องดังกล่าว จะต้องตรวจสอบพยานหลักฐานที่ส่งมา หาก
 เห็นว่ามีเหตุผล ไม่เพียงพอ หรือคำร้องขอฝากขังหรือการนำตัวผู้ต้องหาล่าช้าเกินจำเป็นต้องสั่ง
 ปล่อยผู้ต้องหา แต่ถ้าหากเห็นว่ามีเหตุผลจำเป็นในการขังต่อไป ต้องปรากฏว่า

- 1) ผู้ต้องหา ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
- 2) มีเหตุผลเพียงพอ เชื่อได้ว่า ผู้ต้องหาอาจจะ ไปทำลายพยานหลักฐาน
- 3) มีเหตุผลพอ เชื่อได้ว่า ผู้ต้องหาอาจหลบหนีไปเสียจากการพิจารณาคดี

เมื่อบุคคลใด ไม่พอใจ เกี่ยวกับการสั่งของศาล ในขณะที่ผู้นั้นอยู่ภายใต้การ
 ควบคุม เขาอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงความเห็นได้ ศาลที่ได้รับคำร้องเช่นว่านี้
 จะต้องตั้งองค์คณะผู้พิพากษา 3 นาย มาวินิจฉัยตามความเหมาะสม คำวินิจฉัยดังกล่าวถือว่าเป็นที่
 สุด

5.6 การสืบสวนสอบสวนของพนักงานอัยการและความเห็น

ตามกฎหมายระยะเวลาในการควบคุมผู้ต้องหามีกำหนด 10 วัน แต่ศาล
 อาจจะขยายเวลาออกไปได้อีก ภายใต้คำร้องขอของพนักงานอัยการ ในกรณีคดีร้ายแรง อาจขัง
 ต่อไปได้ไม่เกิน 5 วัน พนักงานอัยการต้องทำการสืบสวนสอบสวนภายในเวลาเช่นว่านี้ และ
 พิจารณามีหลักฐานเพียงพอที่จะนำตัวผู้ต้องหาส่งฟ้องศาลได้หรือไม่ หากมีหลักฐานพอเชื่อว่าผู้
 ต้องหา ได้กระทำความผิดก็ให้ยื่นฟ้องต่อศาล แต่อย่างไรก็ตามแม้พนักงานอัยการจะ เชื่อว่าผู้ต้องหา
 ได้กระทำความผิด ก็อาจไม่ฟ้องได้ หากพบว่า ไม่มีความจำเป็นดำเนินคดีโดยทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ
 ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเพศ อายุ พฤติการณ์และสิ่งแวดล้อมแล้ว พนักงาน
 อัยการเห็นว่า ไม่ควรฟ้องผู้ต้องหา พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้ระงับการฟ้องคดีนั้นเสียได้
 การสั่งระงับคดีนี้ผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการชี้ขาดคำสั่งของพนักงาน
 อัยการได้ คณะกรรมการนี้ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้ง อยู่ในตำแหน่งมีกำหนดเวลา เมื่อคณะกรรมการ
 ชี้ขาดเห็นคดีนั้นควรสั่งฟ้อง คณะกรรมการจะแจ้งมติให้อธิบดีกรมอัยการทราบ แต่อธิบดีกรมอัยการ
 ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามมตินั้น เพราะอธิบดีกรมอัยการจะสั่งให้ฟ้องหรือระงับคดีก็ได้³⁹

³⁹ ตรีศักดิ์ ณ ตะกั่วทุ่ง, "งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น", ระบบอัยการสากล, หน้า

5.7 ระบบลูกขุน

ในประเทศต่าง ๆ ลูกขุนถือได้ว่าเป็นการแสดงออกทางด้านความยุติธรรม โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยความผิด ซึ่งมีลักษณะทางด้านมนุษยธรรมมากกว่าระบบวินิจฉัยความผิดของศาล ซึ่งอาศัยกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว ปี ค.ศ. 1926 ผู้ขุนได้ประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับลูกขุน โดยมีผลใช้บังคับในปี ค.ศ. 1928 โดยมีลูกขุน 12 คน ในคดีอาญา คัดเลือกมาจากการจับสลากจากพลเมือง ลูกขุนมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น จำกัดหน้าที่เพียงวินิจฉัยข้อเท็จจริง และตอบคำถามของศาลว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ แต่ศาลไม่จำเป็นต้องตัดสินคดีตามคำวินิจฉัยของลูกขุน ในระยะแรกระบบลูกขุนได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นการบริหารความยุติธรรมที่เป็นประชาธิปไตย แต่ในทางปฏิบัติแล้วมิได้เป็นไปตามที่คาดหมาย จำเลยเป็นจำนวนมากปฏิเสธที่จะให้ลูกขุนพิจารณาคดี โดยเฉพาะคดีที่มีโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ประชาชนผู้ขุนไม่มีความเชื่อมั่นในความคิดทางกฎหมายของบุคคลธรรมดา สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือ จำเลยไม่อาจอุทธรณ์คำวินิจฉัยของลูกขุนได้ ดังนั้นในปี ค.ศ. 1943 รัฐจึงระงับการใช้กฎหมายลูกขุนนี้เสียในปี ค.ศ. 1948 มีคณะกรรมการสืบสวนสอบสวนพิจารณาคดี หรือผู้พิจารณาการฟ้องคดีอาญาอันประกอบด้วยประชาชนที่คัดเลือกมาจากคนทั่วไป ควบคุมและพิจารณาการฟ้องร้องและไม่ฟ้องคดีของอัยการ

5.8 การดำเนินคดีในศาลแขวง

ในกรณีที่ ไม่ใช่ความผิดอาญาร้ายแรง พนักงานอัยการจะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแขวง และหากผู้ต้องหาไม่คัดค้านการดำเนินคดีเช่นว่านี้ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งอาศัยแต่เพียงพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลเท่านั้น โดยไม่ต้องมีการนั่งพิจารณาและจะทำได้เฉพาะความผิดที่มีโทษปรับไม่เกิน 200,000 บาท

แต่หากกรณีไม่พอใจการพิจารณา เช่นว่านี้ อาจร้องขอให้มีการนั่งพิจารณาคดีได้ภายในระยะเวลา 2 สัปดาห์ นับแต่ได้ทราบคำพิพากษานั้น คดีนั้นก็จะได้รับการนั่งพิจารณาอย่างคดีสามัญทั่วไป

5.9 การสืบสวนสอบสวนผู้ต้องหาและการติดต่อกับทนายความ

ตำรวจและพนักงานอัยการมีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวนผู้ต้องหาทำให้การใด ๆ ของผู้ต้องหาอาจใช้เป็นหลักฐานได้ นอกจากนี้ในกรณีที่สงสัยว่าจะได้มาโดยไม่สมัครใจ

แม้คำให้การของผู้ต้องหาจะยอมรับในข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายแก่ตัวเอง โดยไม่มีหนายความหรือ
ญาติมานั่งฟังการสอบสวนอยู่ด้วย

แต่ผู้ต้องหาที่ถูกกักขังจะต้องได้รับอนุญาตให้พบกับนายหรือบุคคลซึ่งจะ เข้า
มาทำหน้าที่หนายความแก้ต่าง และสามารถที่จะรับหรือส่งมอบเอกสาร ได้หรือสิ่งของใดแก่กัน โดย
ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแล

6. ระบบการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย

สำหรับการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย อาจแยกกล่าวเป็นขั้นตอนไว้ดังนี้

6.1 ความหมายของคำว่า "การสอบสวน"

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติไว้ว่า
"การสอบสวน" หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติ
แห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำ ไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อ
เท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะ เอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลง โทษ

ดังนั้น การสอบสวนจึงมีขึ้นเมื่อเกิดความผิดอาญาขึ้นแล้ว ซึ่งต่างกับการสืบ
สวนโดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) บัญญัติว่า "การสืบสวน"
หมายความว่า "การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้ปฏิบัติ
ไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด" อันแสดงว่า เป็นการกระทำที่เกิดก่อนการกระทำผิดอาญาหรือเป็นส่วนหนึ่งของการ
การสอบสวนเมื่อเกิดการกระทำผิดอาญาขึ้นแล้วก็ได้

6.2 ความสำคัญของการสอบสวน

ประเด็นสาระสำคัญของการสอบสวนอยู่ที่ว่า ในการสอบสวนคดีอาญาที่ได้
เกิดขึ้นนั้นจะกระทำ ได้ก็โดยหลักเกณฑ์ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดไว้เป็น
การเฉพาะในกรณี ดังต่อไปนี้

1. การสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อ การนั้นได้กระทำ โดยเจ้า
พนักงานสอบสวน (ป. วิอาญา มาตรา 2 (6) และพนักงานสอบสวนจะต้องมีเขตอำนาจที่จะสอบ
สวนคดีนั้น ๆ ได้ (ป. วิอาญา มาตรา 18-21) การสอบสวนใดที่มีได้เป็นไปตามนัยที่กล่าวนี้ย่อม

เป็นการไม่ชอบ และอาจถือว่าไม่มีการสอบสวนแต่อย่างใดทั้งสิ้น

2. การสอบสวนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ ถ้ายังไม่มี การสอบสวนผู้ต้องหาที่ยังฟ้องไม่ได้ (ป.วิอาญา มาตรา 120)

3. การสอบสวนเป็นการให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยตรง หลายประการ อาทิ มีอำนาจทำการตรวจตัวผู้ต้องหา การค้นพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด การจับและการควบคุม เป็นต้น

6.3 ผู้มีอำนาจและ เขตอำนาจการสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6) ได้บัญญัติว่า "พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน" เฉพาะการกำหนดเขตอำนาจการสอบสวนจะต้องถือปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ซึ่งบัญญัติว่า

"ในจังหวัดอื่น นอกจากจังหวัดพระนครและธนบุรี (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่า ได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับในเขตอำนาจของตนได้"

สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) ให้ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรี ขึ้นไปมีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่า ได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับในเขตอำนาจของตนได้"

ทั้งนี้ มีข้อพิงสงสัยเกี่ยวกับคำว่า "พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่" ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนนั้น ๆ โดยตรง เช่น ในกรณีฝ่ายอำเภอเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ย่อมหมายถึง ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้รักษาการในตำแหน่งนั้น ๆ หรือในกรณีที่ตำรวจเป็นผู้นำเนินการสอบสวน ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป สารวัตรใหญ่ ผู้กำกับ ผู้บังคับการ ผู้บัญชาการ ผู้ช่วยอธิบดี

รองอธิบดี อธิบดีกรมตำรวจหรือผู้รักษาการการในตำแหน่งนั้น ๆ ย่อมเป็นนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ตั้งนี้เป็นต้น

เฉพาะในกรณี การกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักปฏิบัติ ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนหลายคราว โดยได้มอบหมายให้ข้าราชการฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบ การสอบสวนฝ่ายเดียวหรือได้มอบหมายให้ข้าราชการทั้งฝ่ายอำเภอและตำรวจดำเนินการสอบสวนรับผิดชอบร่วมกัน เฉพาะหลักปฏิบัติในปัจจุบันนี้โดยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 เรื่องระเบียบการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) ได้อำนาจการสอบสวนจากพนักงานฝ่ายปกครองกระทรวงมหาดไทย ให้ตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว และได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 เรื่องระเบียบการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่น นอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีและข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 โดยคงให้อำนาจการสอบสวนคดีอาญา เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจ แต่ได้กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอมีอำนาจควบคุมการสอบสวน และสั่งการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา เพื่อประโยชน์ในการป้องกันอาชญากรรมและความเป็นธรรมในการสอบสวน

วัตถุประสงค์สำคัญในการสอบสวน เป็นการมุ่งประสงค์ต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ทั้งยังเป็นการสนองตอบต่อวัตถุประสงค์แห่งประสิทธิผลในการลงโทษและการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม โดยมาตรา 130 ได้บัญญัติว่า "ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในทีเดียวแต่จะ เห็นสมควรโดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย"

ข้อกำหนดมูลฐานที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันก็คือ เป็นความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องทำให้เป็นกลาง และการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีจะต้องเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม ดังบทบัญญัติกฎหมายที่ว่า "ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือขู่เข็ญหรือให้สัญญากับผู้ต้องหาเพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา" (ป.วิอาญา มาตรา 135)

6.4 อำนาจพนักงานสอบสวน

เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมประจักษ์พยานหลักฐานและข้อเท็จจริงแห่งคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติถึงอำนาจของพนักงานสอบสวนไว้ดังต่อไปนี้

1. ให้พนักงานสอบสวน รวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติกรรมการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามโซ่และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด (ป.วิอาญา มาตรา 131)

2. ให้อำนาจตรวจตัวผู้เสียหาย เมื่อผู้เสียหายยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของ หรือที่ทาง อันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่ายแผ่นที่ หรือภาพวาดจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลาย ซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดความเสียหายขึ้น (ป.วิอาญา มาตรา 132 (1))

ถ้าผู้ต้องหาไม่ยอมลงลายมือชื่อ ไม่ยอมพิมพ์ชื่อให้คำให้การในบันทึก พนักงานสอบสวนลงแต่เพียงบันทึกเหตุแห่งการไม่ยอมนั้นไว้ จะเอาผิดฐานขัดคำสั่งไม่ได้ (ฎีกา 51/2485)

แต่ถ้าประสงค์พิมพ์นิ้วมือเพื่อรวบรวมหลักฐานในการพิสูจน์ความผิด หรือต้องการทราบข้อเท็จจริงข้อใดข้อหนึ่ง ถ้าขัดขึ้น อาจมีคำสั่งเจ้าพนักงาน (แนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1251/2494)

พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจบังคับให้ผู้ต้องหา เขียนชื่อซึ่งไม่ใช่ของตน หรือข้อความใด ๆ แม้จะพิสูจน์ความผิดก็ตาม (แนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1368/2500)

3. ให้อำนาจค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มา โดยการกระทำผิดหรือได้ใช้ หรือสงสัยว่า ได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้แต่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยค้น (ป.วิอาญา มาตรา 132(2))

4. ให้มีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของนั้นตามหมายเรียกแล้ว ให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมาย (ป.วิอาญา มาตรา 132 (3))

ให้อำนาจยึดไว้เป็นสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาดังกล่าว(ป.วิอาญา มาตรา 132(4)) ซึ่งการยึดตามนัยดังกล่าวนี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1437/2492 ให้หมายถึงการอายัดด้วย

5. ให้มีอำนาจที่จะสั่งมิให้บุคคลออกไปจากสถานที่ชั่วคราวที่จำเป็นตามนัย มาตรา 137 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่บัญญัติว่า "พนักงานสอบสวน ขณะทำการอยู่ที่บ้านเรือนหรือในสถานที่อื่น ๆ มีอำนาจสั่งมิให้ผู้ใดออกไป จากที่นั้น ๆ ชั่วเวลาเท่าที่จำเป็น"

6. ให้มีอำนาจที่จะสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาแต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา (ป.วิอาญา มาตรา 138)

7. ให้มีอำนาจหมายเรียก ผู้เสียหาย หรือบุคคลใด ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อ ว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดี ให้มาตามเวลา และสถานที่ในหมาย แล้วให้ถามปากคำบุคคลนั้นไว้

การถามปากคำนั้นพนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ถ้อยคำสาบาน หรือปฏิญาณตัวเสียก่อนก็ได้ และต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยพยานบุคคล

ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนตักเตือนพูดให้ท้อใจ หรือใช้กลอุบายอื่น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำ ซึ่งอาจจะให้ด้วยความเต็มใจ (ป.วิอาญา มาตรา 133)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 52 บัญญัติว่า "การที่จะให้บุคคลใดมาที่พนักงานสอบสวน หรือมาที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือมาศาลเนื่องในการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาคดี หรือการอย่างอื่นตามบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายนี้ จักต้องมีหมายเรียกของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือของศาลแล้วแต่กรณี..."

ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจเรียกหรือออกกฎหมายเรียกบุคคลใดมาที่พนักงานสอบสวน เพื่อประโยชน์ในการสอบสวน แต่ถ้าในการสอบสวนนั้นจำเป็นจะต้องมีการออกอาญาอันได้แก่หมายจับ และหมายค้น หรือจะต้องมีการจับหรือค้นบุคคลหรือสถานที่ใดแล้ว กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนที่จะกระทำ ได้โดยตรง

ในการตีความหมายอาญานั้น มาตรา 58 (1) บัญญัติว่า ถ้าเป็นหมายจับ ผู้ต้องหาที่มีได้อยู่ในอำนาจศาล ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และ (3) ถ้าเป็นหมายค้น ได้แก่ ศาลหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ดังนั้น การออกหมายจับก็ดี

การออกหมายค้นก็ดี พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำ ได้ก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นพนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ในขณะ เดียวกันเท่านั้น (พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ มีบัญญัติใน มาตรา 2 (17))

8. ให้มีอำนาจ ที่จะจับและควบคุม หรือจัดการจับ หรือควบคุมผู้ต้องหา หรือบุคคลใด ซึ่งในระหว่างสอบสวน บรากรกว่า เป็นผู้กระทำความผิด หรือจะปล่อยชั่วคราว โดยไม่มี ประกันเสีย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วย หรือปล่อยไปตามบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายนี้ ในเรื่องนั้น ๆ ก็ได้ (ป.วิอาญา มาตรา 136)

นอกจากนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ยัง ได้บัญญัติว่า

- ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับ เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี
- ในกรณีซึ่งเป็นความผิดลหุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่า ความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะสามคำให้การและที่รู้ตัวว่าเป็นใครและที่อยู่ ของเขาอยู่ที่ไหนเท่านั้น
- ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับ ไว้ เกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ แต่มิให้นับเวลา เดินทางตามปกติที่นำตัวผู้ ถูกจับมารวมเข้าในกำหนดเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนั้นด้วย ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น จะยืดเวลา เกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมงก็ได้เท่า เหตุจำเป็นแต่มิให้เกินเจ็ด วัน
- ถ้า เกิดความจำเป็นที่จะควบคุมผู้ถูกจับ ไว้ เกินกว่ากำหนดเวลา ใน วรรคก่อนเพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้น ให้สั่งผู้ต้องหา มาศาล พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวน ยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหาไว้
- ในกรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำลงม้อตราโทษจำคุกอย่างสูง ไม่ เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขัง ได้ครั้งเดียว
- ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง เกินกว่าหกเดือน แต่ไม่ถึงสิบปีหรือปรับเกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลาย ๆ ครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้อง ไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้อง ไม่เกินสี่สิบแปดวัน

- ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันก็ได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน

จะเห็นได้ว่า อำนาจในการควบคุมผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนนั้นเป็นอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในชั้นแรกที่ถูกจับได้เป็นระยะเวลาไม่เกินเจ็ดวัน ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาต่อไปอีก จะต้องมาขออำนาจศาลสั่งขัง และการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งขัง เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการโดยตรงสำหรับพนักงานอัยการพิจารณาเท่านั้น และพนักงานอัยการเมื่อรับสำนวนการสอบสวนแล้ว จะต้องพิจารณาส่งสำนวนการสอบสวนนั้นภายในกำหนดควบคุมตัวที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือที่ศาลสั่งขังไว้ ถ้าพนักงานอัยการไม่อาจพิจารณาส่งสำนวนการสอบสวนได้ภายในกำหนดดังกล่าวแล้ว เช่น ยังเห็นว่าสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนส่งมานั้นยังบกพร่องอยู่จะต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือยังจะต้องให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถาม พนักงานอัยการก็มีอำนาจที่จะยื่นคำร้องต่อศาล ขอให้สั่งขังผู้ต้องหาต่อศาลต่อไปอีก ทั้งนี้ระยะเวลาที่ ขอให้ศาลสั่งขังของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการรวมกันแล้ว จะต้องไม่เกินระยะเวลาที่กำหนดไว้ดังกล่าวในมาตรา 87 เช่นในคดีที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่า กระทำผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา อันมีอัตราโทษอย่างสูงกว่าสิบปีขึ้นไปก่อนพนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนมาให้พนักงานอัยการพิจารณา พนักงานสอบสวนได้ยื่นคำร้องต่อศาลมาแล้ว 6 ครั้ง ๆ หนึ่งมีกำหนด 12 วัน เท่ากับว่าผู้ต้องหาถูกศาลสั่งขังมาแล้ว 72 วัน ดังนี้ ถ้าพนักงานอัยการยังไม่อาจส่งสำนวนการสอบสวนได้ เพราะเหตุดังกล่าวมาแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งขังผู้ต้องหาได้อีกครั้งเดียวมีกำหนดอย่างสูงไม่เกิน 12 วัน ถ้าครบกำหนดดังนี้แล้วยังไม่อาจส่งสำนวนได้อีก จะควบคุมผู้ต้องหาไปอีกไม่ได้ จะกระทำได้เพียงแต่นำตัวผู้ต้องหานั้นมาศาลเพื่อยื่นฟ้องเท่านั้น

ตามตัวบทกฎหมายดังกล่าวนี้ เป็นกำหนดระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหา นับตั้งแต่วันที่ถูกจับมาที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจผู้ทำการสอบสวนคดี เหตุที่ต้องกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวในระหว่างการสอบสวน ก็เพราะการควบคุมผู้ต้องหาเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยตรง หากไม่กำหนดระยะเวลาไว้ก็อาจเกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหา โดยอาจจะถูกกักขังควบคุมตัวโดยไม่มีความผิด หรืออาจถูกควบคุมตัวไว้เป็นเวลานานเกินความจำเป็น โดยพนักงานสอบสวนอาจไม่กระตือรือร้นในการสอบสวนคดีก็ได้

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำ การสอบสวนเสร็จแล้ว ก็ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไปตามมาตรา 140, 141, 142 แต่ที่พนักงานสอบสวนเกี่ยวข้องกับศาลโดยตรงนั้นมีน้อยเช่น ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหาตามความในมาตรา 71 ขอให้ศาลปล่อยผู้ต้องหา โดยเห็นว่า ไม่จำเป็นต้องขังไว้ในระหว่างสอบสวนตามมาตรา 72 หรือขอคำสั่งจากศาลถึงเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์โทรเลขให้ส่งจดหมาย ไปรษณีย์บัตร โทรเลข สิ่งพิมพ์ หรือเอกสารอื่นซึ่งส่งทาง ไปรษณีย์และ โทรเลขจากหรือ ถึงผู้ต้องหา และยังมีได้ส่งตามมาตรา 105 เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน หรือการกระทำอย่างอื่นตามประมวลกฎหมายนี้ เป็นต้น⁴⁰

จากการศึกษาทาง เอกสารที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า แนวคิดในระบบการสอบสวนในอารยประเทศแบ่งออกได้เป็น 3 ระบบ กล่าวคือ

1. ระบบที่หนึ่ง ให้ตำรวจทำการไต่สวน (สอบสวน) ขึ้นต้นโดยการจดคำพยานย่อ ๆ แล้วนำมาให้ศาลแขวงพิจารณาลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อย ถ้าเป็นความผิดสำคัญให้ศาลแขวงสอบสวนเองว่าคดีมีมูลพอจะส่งฟ้องต่อไปยังศาลสูงได้หรือไม่ ระบบนี้ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ และอเมริกา
2. ระบบที่สอง ให้อัยการเป็นผู้สอบสวน ระบบนี้ใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น สำหรับฝรั่งเศสนั้นแยกตำรวจออกเป็นตำรวจฝ่ายปกครองและตำรวจฝ่ายคดี ตำรวจฝ่ายคดีอาจดำเนินการเกี่ยวกับความผิดซึ่งหน้าไปก่อนได้ แต่ต้องแจ้งให้อัยการทราบโดยเร็ว และเมื่อแจ้งให้อัยการทราบแล้ว อำนาจของตำรวจในการสอบสวนทั้งหมดไป โดยจะต้องปฏิบัติตามคำขอร้องของอัยการเท่านั้น ในเยอรมัน ตำรวจต้องรับรายงานเกี่ยวกับการกระทำผิดต่ออัยการเพราะอัยการเป็นผู้มีอำนาจสอบสวน แต่ระหว่างนั้นตำรวจก็ดำเนินการไปพลางก่อนได้ แต่ต้องรับรายงานอัยการและอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ อัยการเมื่อพิจารณาจากรายงานแล้ว อาจสอบสวนเองหรือส่งให้ตำรวจสอบสวนพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ดี ทั้งตำรวจและอัยการ ไม่มีอำนาจบังคับให้ผู้ต้องหาหรือพยานให้การได้ ถ้าผู้ต้องหาหรือพยานไม่ยอมให้การก็ต้องขอให้ศาลสอบสวนให้ ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น ให้อัยการเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนแต่อัยการ

⁴⁰อุทัย ศุภกันต์, "พนักงานสอบสวนกับศาล", บทคดี, เล่มที่ 30, ตอน 4 (2516), หน้า 647.

อาจมอบให้ตำรวจ เป็นผู้ทำการสอบสวนแทนได้

3. ระบบที่สาม สำหรับความผิดอาญาที่มีบางประเทศกำหนดให้มีการสอบสวนโดยศาลเป็นขั้นที่สอง เช่น เยอรมันและฝรั่งเศส

สำหรับประเทศไทย ระบบการสอบสวนไม่ได้อยู่ในระบบใดระบบหนึ่งดังกล่าวข้างต้น จากการศึกษาถึงระบบการสอบสวนคดีอาญาที่มีหลักเกณฑ์บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าในหมวดว่าด้วยการสอบสวนนั้น กฎหมายได้แบ่งออกเป็น 2 ช่วงด้วยกัน กล่าวคือ ในช่วงแรกเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ให้เป็นอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะของพนักงานสอบสวนที่จะทำการได้เองโดยลำพัง โดยที่ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพนักงานอัยการแต่อย่างใด ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่าการสอบสวนของตนแล้วเสร็จจึงได้ส่งสำนวนสอบสวนไปให้พนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้นต่อศาลต่อไป ทำให้เห็นได้ว่าพนักงานอัยการมิได้มีอำนาจเข้าไปควบคุมหรือแนะนำเบื้องต้นแก่พนักงานสอบสวนในส่วนของการสอบสวน นอกจากนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้กำหนดให้ "ข้าราชการตำรวจ" และ "พนักงานฝ่ายปกครอง" เป็นพนักงานสอบสวน ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าพนักงานฝ่ายปกครองมามีบทบาทและเกี่ยวข้องกับเรื่องการสอบสวนคดีอาญาได้เพราะถือว่าเป็นพนักงานสอบสวนตามกฎหมาย ส่วนจะมีอำนาจในการสอบสวนเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ได้กำหนดขอบเขตอำนาจไว้ ซึ่งจะ ได้กล่าวถึงในรายละเอียดในบทต่อไป